

Den næste sag på dagsordenen var:

7) *Forespørgsel nr. F 14:*

Forespørgsel til kirkeministeren:

»Vil ministeren redegøre for, på hvilke områder og i hvilket omfang folkekirken har en særlig stilling i sammenligning med statsinstitutioner, jfr. grundlovens § 66?«

Af Margrete Auken (SF) m.fl.

(Forespørgslen anmeldt 30/3 84. Fremme af forespørgslen vedtaget 5/4 84).

Begrundelse

Margrete Auken (SF):

Under valgkampe sker der mange mærkværdige ting, og de færreste af dem fortjener at blive husket. Men ved den sidste var der alligevel en sag, der ikke skal pakkes af vejen, nemlig debatten om forholdet mellem staten og kirken. Anledningen, den TV-transmitterede juleaftensgudstjeneste, er der ingen speciel grund til at hæfte sig ved. Ej heller, at hr. Erhard Jakobsen greb denne anledning til at luften sin velkendte hang til statslig kontrol med alt og alle. Centrum-demokraternes østtyske manerer er ikke en forespørgsel værd ...

Tredje næstformand (Lilli Gyldenkilde):

Jeg må bede om lidt mere ro i salen.

Margrete Auken (SF):

Langt mere bemærkelsesværdigt var det, at vores kirkeminister også greb anledningen, i fuldstændig modsætning til, hvad man skulle vente af en venstrepolitiker. Dette siger jeg faktisk ikke ironisk. Har det på mange andre områder knebet med at få realiteter bag venstres påståede kærlighed til det frie ord, har det faktisk været tilfældet, når det gjaldt kirken. Statslig omklamring af folkekirken har vistnok altid været bekæmpet af venstre, hvorfor man skulle tro, at når venstre sad inde med kirkeministeriet, ville ministerens reaktion over for hr. Erhard Jakobsen have været: fingrene af fadet, vi skal ikke blande os i kirkens indre anliggender, hvortil jo først og fremmest forkyndelsen hører.

Til manges forbløffelse reagerede kirkeministeren meget statsligt og meget lidt liberalt og behandlede skråsikkert den pågældende

præsts biskop, som om han var en slags departementschef, der blot skulle videregive oplysninger til ministerens behandling og afgørelse af sagen. Lykkeligvis havde biskoppen åndsnaerværelse nok til ikke at parere ordre, men opfylde sin embedsforpligtelse i stedet.

Sagen fortsatte naturligvis efter valget. Ministeren fastholdt sin ærkebiskoppelige selvforståelse og beredte sig på at belære de forsamlede biskopper om, hvordan de skulle varetage deres tilsyn med præsterne. Det kom til at gå noget anderledes. På bispemødet den 31. januar 1984 fremlagde de ni øvrige bisper en erklæring, der støttede biskop Bertelsens fortolkning af bispeembedets tilsynsret og -pligt.

Desværre var bispeerklæringen ikke så klar, som man kunne ønske. Den afsluttende passus om, at en klager kan gå videre til ministeren, når han er utilfreds med bispens afgørelse, var mildt sagt forvirrende. Men tilsyneladende fik ministeren i sin tilslutning til erklæringen klaret forvirringen, idet hun understregede, at i tjenstlige sager havde ministeren den endelige afgørelse – altså den relevante og selvfølgelig sondring mellem de tjenstlige forpligtelser og de forkyndelsesmæssige.

Men der var megen forvirring tilbage på grund af ministerens statskirkelige udtalelser både mundtligt og skriftligt, så kirkeudvalget kaldte ministeren til samråd, især med henblik på en afklaring. Det fik vi så sandelig, og den blev stadig tydeligere, efterhånden som opfølgende spørgsmål blev besvaret. Sagen kom til at ligne det skæve tårn i Pisa: jo mere de byggede, jo skævere blev det. Jo mere hun svarede, jo statskirkeligere optrådte hun. I stedet for at få sig mingeleret på plads i venstres gamle position fik hun så at sige alt, hvad der hørte præsteembedet til, gjort tjenstligt, inklusive præsteløftet.

Ud over denne helt groteske forestilling om tjenstemænd generelt, som herved kom til syne, fik vi hendes ønske om fuldstændig statslig kontrol med kirken klart demonstreret. Blev denne holdning ikke modsagt, ville der være grund til at være bange. Derfor var en åben debat i folketinget uomgængelig. Kirken havde krav på at høre, hvor dens øverste styrende forsamling er henne i denne sag.

[Margrete Auken]

Jeg skal ikke skjule, at det var både skuffende og underligt, at ikke alle partier bakkede dette ønske op, ja, at ingen af de i udvalget repræsenterede partier gjorde det. Der var fra SFs side ikke noget ønske om en ministerstorm, end ikke om at fremsætte dagsordensforslag, alene om at få en åben debat om, hvordan vi herinde opfatter vores rolle over for kirken, til klaring af begreberne og forhåbentlig da også til støtte og opmuntring for den kirke, hvis åndelige uafhængighed af staten er en livsbetingelse.

Jeg håber nu, dels at ministeren vil benytte lejligheden til at få genopfrisket venstres sædvanlige frihedslinje over for kirken, dels at de øvrige deltagere i debatten vil bidrage til at støtte denne linje, så retstilstanden omkring kirken kan fastholdes trods ministerens mærkværdige optræden.

Besvarelse

Kirkeministeren (Elsebeth Kock-Petersen):

Den forespørgsel, fru Margrete Auken har formuleret, må man sige har fået en meget juridisk formulering. Nu uddyber fru Margrete Auken så baggrunden for sin forespørgsel i sin indledende motivering her, og jeg synes da godt, jeg vil forudskikke, at det, der er sket i den konkrete sag, ja, hvad der er sket ved det møde, jeg og biskopperne havde, tror jeg nok det er lidt vanskeligt for fru Margrete Auken at udtale sig om, idet fru Margrete Auken ikke var til stede.

De udlægninger, fru Margrete Auken har af det, der er sket, håber jeg vil blive noget afklaret af det svar, jeg nu vil give på forespørgslen. Jeg vil bare tage et lidt andet udgangspunkt, og det mener jeg absolut hører med, også når man skal vurdere røret omkring den sag, der nu har været.

Det er nemlig først, når man kommer til henvisningen til grundlovens § 66 i fru Margrete Aukens forespørgsel, man egentlig forstår SFs hensigt. SF ønsker nemlig at få en kirkeforfatningsdebat. Det svarer netop til, at SF den 12. marts 1981 under den kirkepolitiske debat, der var dengang, meddelte, at man gik ind for en adskillelse mellem stat og kirke.

Jeg vil godt komme med et par citater fra den debat. SFs ordfører sagde bl.a. – det står i Folketingstidende 1980-81, sp. 7816-17 – at man forestillede sig »en løsning à la de fri-

og valgmenigheder, vi har«. Og lidt senere: »Det kunne være, at vi da fik konkurrerende frikirker ... at vi sågar fik en kirkekamp, ja, det kunne endda være, at folkekirken gik hen og døde. Men ville det være så slemt?« Jeg skal senere vende tilbage til, hvad jeg mener om det synspunkt.

Hvis vi tager det juridiske først: for en umiddelbar betragtning er grundlovens § 66 med de 5 ord: »Folkekirkens forfatning ordnes ved lov«, meget kort og klar. Ikke desto mindre er det en af de grundlovsbestemmelser, der i tidens løb mest har været genstand for fortolkningstvivl. I 1948 blev der udgivet et værk af H. J. H. Glædemark, der efter forfatterens død blev belønnet med en doktorgrad, om kirkeforfatningsspørgsmål i Danmark indtil 1874. Det er et værk på over 600 sider, og der skulle endda komme et værk mere. Så det siger sig selv, at det ikke er muligt her i dag at få alle aspekter med i kirkeforfatningsspørgsmålet, men jeg synes, der er behov for at opridse nogle hovedtræk af den historiske udvikling.

Efter de undersøgelser, der blev foretaget af Glædemark dengang, er det hævet over enhver tvivl, at grundlovsfædrene oprindeligt mente det som en løfteparagraf, da de skrev, at folkekirkens forfatning ordnes ved lov. Det var utvivlsomt tanken, at der skulle udarbejdes en særlig forvaltningslov for folkekirken med en eller anden form for kirkelig indflydelse på al lovgivning om kirkens forhold, i hvert fald for så vidt angår de indre anliggender. Ud fra denne forståelse af grundlovsbestemmelsen er der da også i tidens løb nedsat adskillige udvalg og kommissioner med den opgave at komme med udkast til en kirkeforfatningslov. Det skete allerede i 1853, igen i 1868, så i 1903 og endelig i 1928.

Intet af de forslag til forfatningslov, udvalgsarbejderne resulterede i, blev forelagt rigsdagen. Det nærmeste, den lovgivende forsamling har været en kirkelig forfatningslovgivning, var det grundlovsforslag, der i 1939 blev vedtaget af rigsdagen, men som faldt ved folkeafstemningen. Dér var der foreslået en tilføjelse til sætningen om, at folkekirkens forfatning ordnes ved lov, der gik ud på, at ændringer vedrørende kirkens indre forhold kun kan gennemføres, efter at forhandlinger derom er gennemført med biskopperne. Men den ændring faldt altså –

[Kirkeministeren]

sammen med hele grundlovsforslaget – ved folkeafstemningen. Og forslaget om en sådan tilføjelse blev ikke gentaget i forbindelse med grundlovsrevisionen i 1953. Det betyder sådan set, at det ingen steder i dag formelt er fastsat, at ændringer i de indre forhold forudsætter forhandling med biskopperne.

Hvorfor har vi så ikke fået en forfatningslov? Hvem har skylden, hvem har ansvaret for det? Ja, det ansvar kan jo formelt kun placeres her i den lovgivende forsamling. Det var sandelig også i selve rigsdagen i de første år efter 1849-grundlovens vedtagelse, at den egentlige strid om fortolkningen af forfatningsbestemmelsen blev udkæmpet.

Når fru Margrete Auken i sin motivering for forespørgslen nævner venstres tradition inden for kirkelige spørgsmål, er der grund til at lægge vægt på følgende, for det var jo Grundtvig, der ved en kirkeforfatning så en fare for, at kirkens udvikling ville blive låst fast. Grundtvigs tankegang var, at man kunne undgå den fare, så længe rigsdagen bevarede sin kirkelige lovgivningsmagt. Derfor arbejdede han og andre ihærdigt med, at få gennemført en kirkelig frihedslovgivning i stedet for en kirkeforfatning.

Allerede i 1855 vedtog rigsdagen en lov om sognebåndsløsning i åben erkendelse af, at en stykkevis ordning af folkekirken forhold fører bort fra indfrielsen af forfatningsløftet, og igen under indflydelse af Grundtvigs påstand om, at den rette forståelse af grundlovsbestemmelsen skulle være, at folkekirken forfatning ordnes ved lov, altså en forståelse, der blot skulle fastslå, at folkekirkelige forfatningsanliggender er lovgivningsanliggender.

I det værk af Glædemark, jeg omtalte før, konkluderer han på side 506:

»Sognebåndsløsningslovens gennemførelse i 1855 betegner derfor det mest skæbnesvangre skridt i kirkeforfatningssagens historie og betød en afgjort hindring for opfyldelsen af grundlovens § 80.«

Det var altså den daværende grundlov.

J. C. Christensen trådte ind på den politiske arena ved systemskiftet, og derved skete der også en intensivering af den kirkelige lovgivning. Ved fremkomsten af det første forslag til menighedsrådsloven markerede gejstligheden sig med voldsom modstand. I en henvendelse fra samtlige biskopper til ministeren den 18. november 1901 hed det bl.a.:

»Vi undertegnede biskopper føler det alle som vor pligt allerærbødigst at udtale vort alvorlige ønske om, at der, inden der ved en sådan lovs vedtagelse gøres skridt henimod gennemførelsen af grundlovens § 75, gives menigheden lejlighed til at udtale sig om sagen gennem en kommission.«

Imidlertid fastholdt J. C. Christensen sit forslag om menighedsråd og bemærkede i sit svar til biskopperne bl.a., at oprettelse af menighedsråd måtte betragtes som det første led i enhver ønskelig kirkeforfatning. Men til en egentlig forfatningslov er det altså aldrig kommet. Derimod nok til almindelig lovgivning, også om det, man kan kalde folkekirkelige forfatningsanliggender. Klarest i slutningen af 1940'erne ved lovgivning om kvinders adgang til præsteembeder og om biskoppers fritagelse for tilsynspligt i visse tilfælde.

Når den statsretlige videnskab har villet drage konklusioner af denne historiske udvikling og har villet definere folkekirkens statsretlige stilling i henhold til grundlovens § 66, lyder det således – her citeret efter Alf Ross' »Statsforfatningsret«, 3. udgave ved hr. Ole Espersen, side 763:

»Retsstillingen er derfor den, at folkekirken i stats- og forvaltningsretlig henseende fortsat er en simpel forgrening af den offentlige forvaltning udsondret gennem sin genstand, hvad man kalder et forvaltningsvæsen, sideordnet med postvæsen, skolevæsen o.lign. Alle kirkelige anliggender, såvel indre som ydre, underligger lovgiverens almindelige kompetence.«

Denne statsretlige konklusion kan jeg selvfølgelig ikke i en debat som denne nøjes med, for det er jo praksis, der er afgørende for, hvordan vi bedømmer folkekirkens stilling, ikke kun juraen. Her er forholdet det, at både den lovgivende og den udøvende magt altid har vist et særligt hensyn til folkekirken, og det er jo også i grundloven fastslået, at folkekirken ikke er en egentlig statsinstitution. Efter § 4 i grundloven understøtter staten folkekirken, men staten driver ikke folkekirken.

Da folkekirken i modsætning til andre statsinstitutioner i alt fald har den sårbarhed, at man kan melde sig ud, indebærer statens understøttelsespligt, at man må kunne forvente, at staten ikke forringer vilkårene for medlemskab af folkekirken. Den forpligtelse

[Kirkeministeren]

tror jeg man må sige at staten stort set har levet op til. Jeg vil dog i denne omgang se bort fra – det vil føre for vidt at komme ind på det her – det økonomiske forhold mellem stat og folkekirke.

Jeg har allerede nævnt en skelsættende kirkelig frihedslovgivning, begyndende med sognebåndsløsningsloven, videreført gennem valgmenighedsloven og senere og navnlig gennem vedtagelsen af menighedsrådslovgivningen fra begyndelsen af dette århundrede. Tendensen i den kirkelige lovgivning har siden da stadig været at give kirkelige myndigheder medindflydelse på folkekirkens forvaltning og at styrke det kirkelige nærdemokrati.

Hvis man skal sige noget om den lokale kirkelige økonomi, så må man sige, at det kirkelige nærdemokrati er gennemført fuldt ud, idet godt og vel 70 pct. af folkekirkens totaludgifter dækkes gennem den lokale kirkeligning, der jo udskrives på grundlag af menighedsrådenes budgetter. De skal godkendes af provstiudvalget, men der er ikke nogen statslig myndigheds mellemkomst her. Hvor der af staten har været sat grænser for, hvad disse ligningsmidler kan anvendes til, går udviklingen i retning af at ophæve sådanne statslige grænser, således som jeg senest har foreslået det med hensyn til anvendelse af menighedsrådenes rådighedsbeløb.

I det hele taget har den selvstyretanke, der lå bag oprettelsen af folkevalgte menighedsråd, præget statsmagtens stilling til folkekirken. Man overlader flere og flere funktioner til disse folkevalgte råd. Ansættelseskompetencen er helt lagt ud til menighedsrådene i kirkefunktionærsager, også selv om der er tale om tjenestemandstillinger. Og hvor menighedsrådene har beføjelser, der vedrører det, vi kalder indre anliggender, f.eks. gudstjenestens liturgi og ritualer, undlader man at give bindende forskrifter. Selv om der autoriseres nye ritualer og salmebøger – og det gør der kun, hvis kirkelige myndigheder har bedt om det – så lader man de lokale myndigheder afgøre, om disse nye ritualer eller salmebøger skal bruges i den lokale menighed.

Den problemstilling, som er baggrunden – det blev også nævnt af fru Margrete Auken i hendes motivering – for denne forespørgsel, er jo den offentlige debat, der har været ført, og som bliver betegnet som et spørgsmål om forkyndelsesfrihedens grænser.

Hvis jeg skulle formulere spørgsmålet i relation til den forespørgselsformulering, vi har i dag, kunne det vel lyde, om folkekirkens tjenestemænd, først og fremmest præster og biskopper, har en særlig stilling i sammenligning med statens tjenestemænd. Det spørgsmål kunne man godt finde stats- og forvaltningsretlig hjemmel til i det væsentlige at besvare benægtende. Folkekirkens tjenestemænd står jo omtalt i den samme tjenestemandsløvslov som statens og folkeskolens. Alligevel er der på dette område også forskel, naturligvis.

Det gælder allerede udnævnelsesproceduren, idet menighedsrådene har afgørende indflydelse på såvel præste- som bispevalg. Også med hensyn til præsters tjenesteplichter findes regler, som næppe ville være tænkelige for statstjenestemænd. Som det klareste eksempel herpå kan nævnes, at præster stadig har ret til at nægte at foretage vielse af fraskilte, selv om brudefolkene begge er medlemmer af folkekirken og præstens mening. Hvis præsten i øvrigt af religiøse grunde ikke mener at kunne eller burde foretage en vielse, kan biskoppen fritage præsten for det. En sådan regel er kun tænkelig netop som en statslig accept af præstens ret til at hævde sin egen fortolkning af folkekirkens bekendelsesgrundlag.

Dermed er vi vist egentlig tæt på en definition af ordet »forkyndelsesfrihed«, som ikke findes i nogen lovtekst eller administrativ forskrift. Netop retten til at fortolke bekendelsesgrundlaget, netop dette at udlægge teksten inden for bekendelsesgrundlagets rammer, det er det, vi tænker på, når vi taler om forkyndelsesfrihed; og når vi taler om forkyndelsesfriheden i den betydning, er vi helt uden for de statslige myndigheders kompetence. Ingen statslig myndighed kunne drømme om at udsende forskrifter med hensyn til fortolkningen af folkekirkens bekendelsesskrifter. Her er forkynderen suveræn, og det biskoppelige tilsyn udøves som vejledning og som rådgivning.

Det er, som om mange i debatten om forkyndelsesfriheden har overset dette, men det er det, der er hovedsagen. I stedet har man, så vidt jeg har kunnet se, diskuteret kompetence spørgsmål i de uhyre sjældne tilfælde, hvor problemet er, om en præst forkynder noget, som er i strid med folkekirkens bekendelsesgrundlag. Sager af den art er heldigvis

[Kirkeministeren]

meget sjældne, og det hænger sammen med folkekirkens rummelighed. Folkekirken er meget rummelig i den forstand, at selv meget forskellige udlægninger af bekendelsesskrifterne tolereres og skal tolereres. Ingen har prøvet på forhånd at definere grænserne for bekendelsesgrundlaget, og det mener jeg heller ikke man skal. Men der er grænser. Vi kan sige, at de er nedfældet i selve grundloven, idet præsten er forpligtet til at holde sig til den evangelisk-lutherske lære. Gør præsten ikke det, foreligger der ganske enkelt et tilfælde – for nu at bruge tjenestemandslovens ord – hvor præsten ikke opfylder de regler, der gælder for hans stilling. Præsten har så et lovfæstet krav på, at sagen behandles efter tjenestemandslovens procedure med de garantier, det giver for præsten. Sagens afgørelse henhører under ministeren, og denne afgørelse kan indbringes for domstolene.

Det er efter nogles mening uheldigt, at en politisk minister skal træffe afgørelse i sådanne sager. Det er klart, at ministeren må og skal benytte sig af den teologiske sagskundskab og da først og fremmest vedkommende biskop, når bekendelsesgrundlagets grænser skal afgøres i de konkrete læresager. Der er tale om en retsafgørelse, ikke om en politisk afgørelse. Mange retsafgørelser er henlagt til administrationen, hvor ministre uanset politisk farve er bundet af retsgrundlaget. Det, man kan sige er en fordel ved det system, er, at ministeren i sin afgørelse er underlagt såvel folketingets kontrol som domstolenes prøvelsesret.

Så meget om gældende ret. Skal vi ændre gældende ret på det punkt? Det tror jeg ikke ville være en god idé. En juridisk-administrativ behandling af en sådan sag indebærer en garanti for vedkommende præst og dermed i sidste ende også for forkyndelsesfriheden. Jeg skal her erindre om, at den store debat, vi havde her i tinget i 1957, var foranlediget af det radikale parti netop med den begrundelse, at statsmyndighederne må have indseende med, at heller ikke biskopper må knægte forkyndelsesfriheden.

Det, jeg her har sagt, drejer sig om det, man kalder læresager. Derimod har jeg ikke talt om de mere trivielle sager, kan vi sige, hvor en præst overskrider grænserne for den almindelige ytringsfrihed. Her har præsten ikke nogen særstilling i forhold til andre tjenestemænd. Præsten har ligesom andre tjene-

stemænd pligt til under udførelse af sin tjeneste at underkaste sig nogle begrænsninger. Det tror jeg ikke der er mange der vil være uenige i, heller ikke i, at det i en sådan sag vil blive den tilsynsførende biskop, der som første instans skal tage stilling til, om præsten har overtrådt reglerne om, hvad en præst kan tillade sig af, hvad vi kan kalde private slagsmål fra prædikestolen. Jeg tror også, der er bred enighed om, at biskoppens afgørelse i sådanne sager kan indbringes for kirkeministeriet.

Det var lidt om det historiske og lidt om det juridiske, som forespørgslen jo først og fremmest drejer sig om. Men forespørgslen er jo også et oplæg til en drøftelse af spørgsmålet, om vi skal have den kirkeforfatning, vi indtil nu ikke har fået, idet forespørgslen henviser til grundlovens bestemmelse om, at folkekirkens forhold ordnes ved lov. Derfor vil jeg godt til sidst sige lidt om mit syn på det spørgsmål.

Stat, folk og kirke har levet sammen gennem århundreder. Det betyder, at folkets kirke har fået og har en enestående betydning for vor historie og for vor kultur og for vort folkelige fællesskab. Kirken er et samlingspunkt, et sted, hvor man kan komme og kommer på tværs af skel, på tværs af alle de skel, man i øvrigt kan have i et samfund. Kirkens grænser er ikke politiske eller standsmæssige, men geografiske. Den danske folkekirke er rummelig i bedste forstand, og som jeg allerede har været inde på, gælder rummeligheden ikke blot for medlemmerne, men også for præsterne.

Der er nogle, der jamrer over kirkegangens usselhed, og som hemmeligt eller højlydt er utilfredse med folkekirkemedlemmernes passivitet, og som måske egentlig synes, at de passive burde ekskluderes. Er vi enige i sådanne synspunkter, er folkekirkens dage talte, men jeg er ikke enig. Jeg mener, at bevidstheden om, at alle i den rummelige folkekirke skal leve med hinanden, er en styrke; det giver nemlig de bedste og de rigeste muligheder for en teologisk diskussion, fordi man ikke skader hinanden på liv og brød, det giver frihed i samtalen og i meningsdannelsen. Folkekirkens styrke ligger i, at den er en del af vor dagligdag, en del af vort samfund; ikke blot for de særligt engagerede. Den er ikke kun, hvis jeg må sige det på den måde, en kirke for sjælene, men også en kir-

[Kirkeministeren]

ke for folket. Jeg ville nære dyb frygt for, at disse værdier ville gå tabt, hvis man skilte stat og kirke. Jeg tror, at en overdragelse af den lovgivende magt i kirkelige anliggender til et kirkeråd ville føre til en lukkethed og en isolering, en afskaffelse af rummeligheden – på linje med de tanker, som Grundtvig jo var inde på.

Det er selvfølgelig i folketingets hænder, hvis man ønsker at lovgive på folkekirkens område, hvad enten man ønsker at skabe større klarhed, eller man ønsker at ændre den gældende retstilstand, på samme måde som man kan rejse debatter i folketinget om folkekirkelige spørgsmål – noget, som man netop ikke kunne gøre, hvis SFs ønsker om en adskillelse mellem stat og kirke blev gennemført. Som folk har vi brug for vor danske folkekirke; derfor skal kirken ikke være en stat i staten for de specielt velformulerede.

Jeg tror, det var Poul Dam, der engang sagde, at vi i den danske folkekirke skal blive ved med at have et system, hvor der er plads til den lille mand med den lille tro. Det er trist, at SF har forladt det synspunkt.

Forhandling

Margrete Auken (SF):

Jeg synes, det er trist, at ministeren ikke har læst vores formulering af forespørgslen. Vi har overhovedet ikke lagt op til en debat om forholdet mellem kirke og stat med henblik på en kirkeforfatning. Vi henviser til grundlovens § 66, men vi kunne lige så godt have gjort det til § 4, nemlig dér, hvor det understreges, at kirken har en særstilling i forhold til – ikke »andre« statsinstitutioner, men statsinstitutioner. Jeg tror netop, det er Alf Ross, der har understreget, at det udtryk, der anvendes i § 4, at kirken understøttes af staten, ville man aldrig bruge om statsinstitutioner. Jeg vil godt med det samme sige, at det er ikke min hensigt at diskutere kirkeforfatning; det er ikke det, vi har lagt op til. Det er en anden, svær diskussion. Jeg føler ikke, ministeren har refereret SFs synspunkter, for så vidt som vi har nogle samlede, korrekt. Det, vi har lagt op til, er at få en drøftelse af, hvordan folketinget opfatter statens øjeblikkelige rolle.

Jeg ved ikke, om jeg skal takke ministeren, for ministeren sagde både alle de rigtige og gode og kønne ting og så en forfærdelig mas-

se, jeg synes meget uhyggeligt, jeg var lige ved at sige vås, men det kan man ikke kalde det, men skal vi så sige tvetydigheder. Vi skal nok foretage en nærlæsning af det for at kunne se, om der er sammenhæng og mening i det. For så vidt som vi har kunnet lave nærlæsning på de tidligere spørgsmål, er der det bestemt, men ikke nogen særlig god mening.

I går i Kristeligt Dagblad gennemgik jura-professoren Hans Gammeltoft-Hansen kirkeministerens juridiske argumentation for sin statskirkelighed, som i hvert fald kom til syne i svarene, altså i de mange svar, som kirkeudvalget har fået på sine spørgsmål. Gammeltoft-Hansens kronik er en aflivning så total, at man sjældent har set mage. Punkt for punkt blev ministeren tilbagevist. Ministerens alt for vidtgående fortolkning, som vi hørte lidt af her også, af Danske Lovs 2-4-9 er gravlagt. Det samme skete med ministerens forsøg på at få sin optræden i den konkrete sag i januar til at tage sig ud som en gængs fremgangsmåde. Det er nu tydeligt for enhver, at denne optræden tværtimod er enestående. Forvrøvletheden i at inddrage præstens forkyndelse under tjenesteretten blev linkende klar ligesom fuskeriet omkring beskrivelsen af den biskoppelige kollats' juridiske betydning. Gammeltoft-Hansen skal have tak for sin indsats med, for at citere ham selv, at rydde den juridiske grund, således at samtalen kan få lov til at udfolde sig en smule mere tvangsfrit. Her henvises netop til den samtale, vi skal have i dag.

Jeg henviser til den artikel, hvad angår det kirkeretlige, og vil så lade ministerens svar til kirkeudvalget hvile i den grav. Jeg ser ingen grund til at stampe den yderligere til. Det er vigtigere, at vi kommer frem til det centrale: hvad er statens rolle over for kirkens forkyndelse?

Til afgørelse af, hvad der er sandt og falsk i en konkret forkyndelse, har vi alene evangeliet. De bindinger, der henvises til i præsteløftet, viser hver især videre til evangeliet. Det vil med andre ord sige, at der er ingen af liv og ånd uafhængig sandhedsnorm, der kan bruges. Ingen kan være overdommer her. Kun den fri samtale kan afdække sandheden. Eller med tidligere kirkeminister Bodil Kochs ord ved den forrige forespørgselsdebat om forkyndelsesfriheden, afholdt den

[Margrete Auken]

24. oktober 1957 – jeg citerer fra Folketings-tidende 1957-58, sp. 320:

»Når det drejer sig om åndelige spørgs-mål, er det umuligt at måle og veje. Indadtil som udadtil må vi føre åndelige krige efter vor bedste overbevisning.«

Det gælder naturligvis alt, hvad der har med ånd at gøre, men åbenlyst, hvor det er evangeliet, det drejer sig om. Åndelige krige, fri samtale, det skal der være ubegrænset, og det skal der sikres plads til. Når argumenter-ne for vores folkekirkeordning med folketing-et som øverste myndighed har været mest lødige, er det netop også sikringen af disse fri rammer, der har været fremhævet. Men denne sikring er ingen selvfølge, og det skal vise sig i dag, om folketinget kan leve op til dette ideal. Det kræver naturligvis en del af os, også at vi skal være parate til at være meget generøse med, hvor langt ind i den gråzo-ne, der jo er mellem det forkyndelsesmæssige og det tjenstlige, en præst kan tillade sig at gå.

En tjenestesag er det f.eks., hvis man krænker injurielovgivningen – i øvrigt den moderne lovgivning, der kommer nærmest til Danske Lovs 2-4-9. Men jeg synes, man skal være meget tilbageholdende med at skride ind. Når f.eks. pastor Søren Krarup i en prædiken fremfører åbenlyst injurierende beskyldninger mod en præst for hellere at ville være politiker end præst og mod en bis-kop for at støtte hende i dette ønske, så mener jeg, at Søren Krarups biskop, Helge Skov, gjorde ret i at afvise en klage herover. Skal den åndelige krig udkæmpes frit, må præsten kun i helt ekstreme forhold kunne risikere afsked for sine udtalelser.

Et helt friskt eksempel på, hvorledes en afskedstrussel hindrer den åndelige krig, kan findes i disse tider i Norge. Jeg vælger dette eksempel, dels fordi det er så klart, dels fordi det er så fjernt, at ingen af os risikerer at forfalde til usagligheder på grund af en per-sonlig involverethed. En præst i Oslo, dr. theol. Helge Hognestad, gør sig, så vidt jeg kan se, skyldig i kætteri, idet han gør Jesus til det inspirerende forbillede for mennesker og nærmest kun det. Kristus som frelser og befrier gennem død og opstandelse hører man ikke meget til. Dette kætteri er i og for sig både banalt og udbredt og giver sjældent anledning til påtale, men da Hognestad i modsætning til de fleste andre lignende kæt-

tere er venstreorienteret, har han fået sig en suspensionssag på halsen, formelt for sit kæt-teri. I og med, at det er sket, har hans biskop og minister afskåret hæderlige kristne fra at kaste sig ud i religionskrigen, med Hognes-tad. Den er nemlig hverken morsom eller fri, hvis manden kan blive truet på sit brød for sine anskuelser. Og er debatten ikke fri, mister den sin evne til at opklare liv og ånd. Skal jeg have mulighed for at bekæmpe den ukristelighed, jeg hører i Hognestads forkyn-delse, må der være lige meget plads til os begge. Det er akkurat den plads, folketinget skal sikre.

Ja men er der ingen grænser? Skal en præst ikke kunne afskediges? Jeg er på nip-pet til at sige nej, i hvert fald som en tom-melfingerregel. I hvert fald vil jeg ikke være med til at afstikke nogen grænser. Og skal han afskediges, skal der altså være enighed mellem biskop og minister og altså også di-verse retsinstanter.

Men hvad med den stakkels menighed? Skal den bare finde sig i hvad som helst? Nu har menigheden faktisk et frygteligt våben: den kan holde sig væk, den kan gå andre steder hen. Sognebåndsløsningen er ligefrem en lovsikring af denne frihed hos menighe-den sammen med menighedens næsten uind-skrænkede ret til selv at vælge sin præst. Jeg kan forsikre, at dette er et frygteligt våben mod præster.

Men i øvrigt er for markante prædikener nu ikke ligefrem dansk folkekirkes risiko, endsige problem. Skal menighederne stakles, er det vist især for de mange kedelige prædi-kenere, de må sidde af, hvad dette tålsomme folkefærd faktisk gør. Truer vi de i forvejen alt for forsigtige præster endnu mere, risike-rer vi, at prædikenerne bliver endnu kedeli-gere. Hvem anner det? Nej vel? Er det ikke tværtimod vores opgave herinde at fjerne så mange ydre grunde til denne forsigtighed, som vi overhovedet kan? Så bliver det som sagt også lettere for menigheden at brokke sig over vrøvl eller kedsommelighed eller kætterier.

Det, jeg slår til lyd for, er altså omtrent det modsatte af, hvad vi har hørt så meget til i denne debat, der i forstemmende grad har handlet om kontrol og klage. Hvem skal kontrollere? Unægtelig et andet ord end det kirkelige tilsyn. Hvem må klage? Hvem skal man klage til osv. derudad i samtaleangstens

[Margrete Auken]

friløb? Er det statens opgave, kontrollen? Vorherre bevare os!

Når vi i SFs gruppe har været enige om, at denne debat skulle rejses, uanset at adskillige har et endog meget fjernt forhold til kirken, skyldes det en almindelig opslutning bag den her skitserede statslige forpligtelse til at sikre friheden. Men det skyldes også en angst for, hvad konsekvenserne vil blive for det samlede åndsliv hertillands, om klage- og kontrolholdningen får lov til at dominere. Det er jo i sidste ende ikke for evangeliets skyld, vi må sikre friheden. Kristne har intet krav på særbehandling; tværtimod kan vi kristne ikke kræve, at det går os bedre end Vorherre, og han blev korsfæstet. Nej, det er af folkelige grunde, vi må kæmpe for friheden såvel i som uden for kirken.

Kirken skal i øvrigt nok klare sig, uanset hvad folkettingen finder på. Men kvæster vi herfra kirkens frihed, hvor meget mere truet er så ikke resten af de institutioner, som staten har indflydelse på? Der er grund til at være nervøs for, hvordan det skal gå med den fri samtale, med folkeliv og dermed selvfølgelig også med folkestyre, hvis klage-kontrolmentaliteten ikke drives tilbage. Vi har alle brug for de åndelige krige, og hvis ikke de får lov til at udkæmpe sig såvel på det religiøse som på det politiske og det kulturelle felt – er det i øvrigt forskellige felter? – og med os alle som deltagere, inklusive statslønnede tjenestemænd, så får vi ikke, hvad vi har brug for, så får vi stene for brød. Det kan man ikke leve af, det dør man af.

Tove Lindbo Larsen (S):

Folkekirkens forhold omtales i Danmarks Riges grundlov i kapitel VII og kapitel I, § 4.

Forespørgerne har specielt trukket § 66 frem og spurgt ministeren om, hvor folkekirken har en særstilling i sammenligning med statsinstitutioner.

§ 66 er i sin ordlyd meget kort, idet den lyder:

»Folkekirkens forfatning ordnes ved lov.«

Karakteristisk for den danske folkekirke er imidlertid, at den faktisk styres ved en folkekirkelig ordning, hvor folkettingen er den lovgivende myndighed, mens forvaltningen deles centralt og decentralt imellem kirkeministeriet som landsdækkende centraladministration og henholdsvis biskop og stiftsøvriger-

hed, provst og provstiudvalg og menighedsråd og præster hver på sin side. Der er således tilstræbt en høj grad af nærdemokrati.

Muligvis har grundlovens fædre tænkt mere i en direkte konkret forfatning end i den folkekirkelige ordning, som er karakteristisk for den danske folkekirke. Denne ordning har dybe historiske rødder – billedlig talt er disse nærmest formede som trævlerødder, der fæstner sig stærkt og forgrener sig ud i samfundet – ved sin kulturhistoriske arv. Alligevel står folkekirken som en særlig enhed, og her tænker jeg på grundlovens § 4, der siger:

»Den evangelisk-lutherske kirke er den danske folkekirke og understøttes som sådan af staten.«

Hermed understreges, at der ikke er tale om en statskirke, hvor kirken behandles som enhver anden offentlig virksomhed, og hvor nogen, eksempelvis ministeren, kan tale på folkekirkens vegne. Ingen kan tale på folkekirkens vegne. Folkekirkens medlemmer taler individuelt for sig selv. Statsvirksomheder, DSB og postvæsenet o.lign., drives af staten, men folkekirken understøttes af staten såvel materielt – det kunne man så forestille sig var økonomisk, hvad tilfældet er – som åndeligt.

Historien fortæller os, at ingen nogen sinde har kunnet enes om en folkekirkelig forfatning. Den ene kommission efter den anden har måttet give op. Det kan ikke undre nogen, der har fulgt folkekirkens liv, hvor langt de fleste beslutninger er truffet efter grundige drøftelser i brede kredse. Man kunne næsten sige, at tingene er groet helt naturligt. Heri ligger også den holdning, at folkekirken er folkets kirke, som fremstår som et tilbud til befolkningen.

Vi taler meget om, at folkekirken skal være rummelig. Det er den, og det skal den også vedblive med at være. Stive, snævre rammer passer dårligt til dansk folkekirkementalitet. Friheden, den lidt udflydende ordning eller den manglende forfatning, om man vil, kræver, at administrationen udøves med megen respekt, næsten ærbødighed, over for dette følelsesmæssige område.

Det kræver balancekunst at administrere efter sådanne lidt flydende regler. Den diskussion, der har været om kompetencen mellem kirkeministeren og biskopperne, har vist, at denne kunst ikke er så let at udøve. Man-

[Tove Lindbo Larsen]

ge sagkyndige, jurister som teologer, har deltaget i debatten, og når jeg tager den op her, er det, fordi der jo er en sammenhæng imellem denne og forespørgslens ordlyd. Jeg mener, at det er nødvendigt at skelne imellem kirkeministerens administrative opgaver og biskoppernes tilsynspligt over for stiftets præster og den dermed forbundne behandling af eventuelle klager.

Socialdemokratiet ønsker ingen statskirke, og vi ønsker ingen ærkebiskop, hverken i kirkeministerens skikkelse eller i form af en særligt ophøjet biskop. Vi ønsker ej heller en adskillelse imellem stat og kirke. Man ville i så fald meget let kunne komme ud for, at kirken blev en selvstændig magtfaktor i samfundet. Der er alt for mange dårlige eksempler ude i verden på dette.

Kirkeministeren har som en af sine opgaver at være administrativ chef. Heri indgår ansættelse og eventuelt afskedigelse af personale, herunder præster. Præster ansættes i lighed med andre tjenestemænd efter lov af 18. juni 1969 om tjenestemænd i stat, folkeskole og folkekirke.

Imidlertid kræver en præsteansættelse, at biskoppen forinden har udstedt kollats til den præst, der søger et bestemt embede. Kollatsen er et godkendelsesbrev – eller man kunne sige et anbefalingsbrev – over for menighedsrådet. Som følge heraf har biskoppen også tilsyn med præstens udøvelse af denne gerning. Præsten er naturligvis også bundet af sit præsteløfte.

Det er vigtigt for socialdemokratiet at påpege, at selv om præster sidestilles med andre tjenestemænd i 1969-loven, påhviler det den stedlige biskop at behandle, afgøre og besvare eventuelle klager over præsters forkyndelse. Afgørelsen af lærespørgsmål henhører under den biskop, der udsteder kollats, og ikke under kirkeministeren som politiker og administrationschef. Afgørelsen af klager over forkyndelsen må efter vores opfattelse ikke påvirkes af skiftende ministres politiske holdninger. Klager over biskoppens sagsbehandling eller over en åbenbart forkert afgørelse må henvises til prøvelse ved domstolene.

Socialdemokratiet ser en klar adskillelse imellem efterlevelse af tjenesteretlige forskrifter, som behandles af kirkeministeren, og biskoppens afgørelse om overskridelse af forkyndelsesfrihedens grænser, som har sam-

menhæng med præsteløftets indhold om at forkynde budskabet rent og purt, samt biskoppens udstedelse af kollats til præster.

Jeg forventer også, at kirkeministeren efter denne debat kan indse, at selv om man kan have sine tvivl om nogle spørgsmål, så er det fortsat vores opfattelse, som jeg nævnte det, at der er forskel på ministerens opgaver og biskoppens opgaver. Vi kan godt have lidt tvivl i vore sind, når vi læser de svar, vi har fået fra ministeren på de spørgsmål, der er stillet i udvalget, og jeg synes egentlig heller ikke, at ministerens svar på forespørgslen i dag var lysende klart. Den måde, vi opfatter tingene på, er absolut ikke udtryk for nogen ny holdning. Det fremgik klart af en debat i folketinget den 24. oktober 1957, hvor også ministerens partifælle tidligere statsminister Poul Hartling og den socialdemokratiske kirkeminister Bodil Koch klart skelnede mellem ministerens tjenesteretlige forpligtelser og biskoppens forpligtelser. I den forbindelse skal jeg lige nævne, at der ved bispeansættelser også er en forskel fra den almindelige statsansættelse; jeg tænker her på den valgprocedure, der går forud for den endelige ansættelse.

Der kan således efter min opfattelse ikke drages en direkte sammenligning mellem statsinstitutioner og folkekirken. Folkekirken har endnu en frihed, et folkeligt element i sig i form af den måde, hvorpå der træffes bestemmelser om f.eks. salmebøger, gudstjenesteordninger, liturgier m.v., hvad ministeren også nævnte i sit svar. Her er der ikke tale om lovgivning, men om autorisation. Lovgivningsmagten kan ikke lovgive om kirkens tro, lære og bekendelse, uden at tinget ville bringe sig selv i modstrid med grundlovens § 4 om, at den evangelisk-lutherske kirke er den danske folkekirke.

Socialdemokratiet er gået ind i denne debat i håb om, at der ikke bliver tale om en konkret sag, men om noget principielt. Jeg vil gerne slutte med at sige, at det er socialdemokratiets opfattelse, at folkekirken skal være folkets kirke, at kirkepolitikken er nært knyttet til kulturpolitikken, og at kirken skal have den frihed og rummelighed, der giver den retten til at bære prædikatet folkets kirke.

(Kort bemærkning).

Erhard Jakobsen (CD):

Det var fru Tove Lindbo Larsens to bemærkninger om, at kirkeministrenes holdning ikke måtte skifte med skiftende regeringer, og citatet af, hvad fru Bodil Koch havde sagt så langt tilbage som 1957. Hvorfor nævner man ikke, hvad kirkeminister Jørgen Peder Hansen sagde i 1977? Han sagde nemlig klart det stik modsatte. Han sagde højt og tydeligt fra denne talerstol, at præsten ikke på nogen måde må forkynde sine egne politiske synspunkter. Det blev sagt klart og tydeligt, ikke da der var skiftet regering, men da en regering med den samme partifarve sad og tog stilling til denne sag. Det er at dreje debatten, når man ikke vedstår, at der er socialdemokratiske kirkeministre, der har haft en helt anden holdning til sager af den art end den, som fru Tove Lindbo Larsen nu tilkendegiver, og den, som fru Bodil Koch citeredes for.

Elisabeth Krog (KF):

Denne forespørgsel er formuleret juridisk som et spørgsmål om grundlovens § 66, hvor der kun står at læse, at folkekirkens forfatning ordnes ved lov. Den handler alligevel lidt om kristendommens forkyndelse, men måske mest om kirkens ret til politisk engagement som kirke, om magt og kompetence og om biskoppens eneret til under enhver omstændighed at sætte grænser for forkyndelsesfriheden og bestemme forkyndelsesfrihedens udstrækning. Den handler også om statens og ministerens påståede omklamring af forkyndelsen og folkekirken og af folkekirkens præster og biskopper.

Når klagemulighederne og spørgsmålet om kontrol er blevet så aktuelle, hænger det netop sammen med den stærke politiske bevægelse i folkekirken og den store diskussion om folkekirkens mulighed for og ret til at engagere sig politisk.

Folkekirkens særlige stilling i sammenligning med statsinstitutioner er jo, at det i grundloven er fastslået, at folkekirken ikke er en statsinstitution, selv om dens præster er tjenestemænd.

Staten understøtter kirken, men styrer den ikke, og trods mange tilløb gennem årene har vi aldrig udmøntet grundlovens § 66 i nogen kirkeforfatning, men har kun gennemført en brugbar behovslovgivning, når udviklingen

krævede det. Det har både staten og kirken og folket været godt tjent med, for det har givet os verdens måske rummeligste og frieste folkekirkeordning, som aldrig er blevet låst fast i snævre lovrammer, men som har kunnet udvikle sig i takt med det samfund, som var kirkens virkeplads, med større og større vægt lagt på det lokale selvstyre gennem øgede beføjelser til menighedsråd til styrkelse af det kirkelige selvstyre og dermed af det kirkelige engagement.

Folkekirkens statsretlige stilling er imidlertid den, at folkekirken er en offentlig forvaltning. Alle kirkelige anliggender er underlagt lovgivningens kompetence eller er lovgivningsanliggender, og folketinget er også folkekirkens højeste myndighed.

I praksis har der imidlertid altid været taget særlige hensyn til folkekirken. En præst kan fritages for visse af sine embedspligter af religiøse grunde, og en ganske særlig stilling har også kirkens embedsmænd, biskopperne, idet de har en slags dobbeltrolle, dels som kun åndelige og teologiske vejledere og tilsynsførende ved præsternes forkyndelse indad, dels som statens embedsmænd med tilsynspligt over for præsters embedsførelse på det tjenstlige plan. Herunder også det tjenstlige tilsyn med, om præstens prædiken af og til kan siges at stride mod eller gå ud over de vide rammer, som er sat for forkyndelsen inden for den evangelisk-lutherske bekendelse. Hvorvidt der i så tilfælde er tale om tjensteforseelser, er altså også et spørgsmål, som vedrører biskopperne.

Forespørgslen i dag drejer sig således om, hvorvidt forkyndelsesfriheden i folkekirken overhovedet har grænser, og hvem der i givet fald har ret og pligt til at sætte disse grænser, og om, hvorvidt folkekirkens tjenestemænd har en særstilling i forhold til statens tjenestemænd.

Forkyndelsesfriheden har traditionelt vide grænser i den danske folkekirke, og der er plads til vide fortolkninger af det evangelisk-lutherske budskab, hvis indhold kun er genstand for biskoppens tilsyn og i givet fald rådgivningspligt helt uden for statens regie. Problemer med hensyn til forkyndelsesfriheden opstår sjældent og kun i det øjeblik, hvor en præst menes at have forkyndt noget, som er i strid med folkekirkens kristne bekendelsesgrundlag.

[Elisabeth Krog]

Men også her, hvor forkyndelsesfrihedens brug kan ligne en tjenesteforseelse, er det biskoppen, der som embedsmand først skal tage stilling til, om præsten kan siges at have overtrådt grænserne for forkyndelsesfrihed, hvorefter hans afgørelse kan indbringes for minister og domstol.

Kirken er ikke statsstyret, og kirkens egne ledere er sat til at vogte præsternes forkyndelsesfrihed mod statsmagt og politisk pression, og det selv om kirkens indre anliggender aldrig er mere indre, end at de har en ydre side, hvor den verdslige øvrighed har ret til at føre tilsyn med de beskikkede kirkelige embedsmænd, og hvor ministeren derfor altid er i sin gode ret til at bede sine biskopper om en udtalelse i enhver sag.

Kirkeministeren har mig bekendt ikke bestridt, at det åndelige tilsyn med præstens prædiken er biskoppens sag. Det har i hvert fald været svært for mig virkelig at forstå dramatikken i forbindelse med de anklager, der har været rejst i denne sag, men kirkeministeren har, så vidt jeg kan se, ikke tvunget biskopper ud i en konflikt mellem kirke og stat eller forbudt nogen biskop at føre åndeligt tilsyn eller villet foreskrive nogen præst, hvad budskabet skulle handle om i hans prædiken. Ministeren har i et tilfælde spurgt sin biskop om hans vurdering af en bestemt sag, og denne vurdering mener jeg nok at biskoppen kunne have givet sin minister uden al denne dramatik.

Det er nu sådan, at folkekirken understøttes af staten og præsterne derfor er tjenestemænd og dermed i visse henseender underlagt statens myndighed, nemlig i henseende til, at de passer deres virksomhed som tjenestemænd, og at det går ret til i kirken inden for den af loven foreskrevne ramme. Det er ingen begrænsning af friheden. Staten sørger for de rummelige ydre rammer om folkekirkens liv og forkyndelse og om menighedernes kirkeliv.

Forkyndelsen og kirkelivets indhold er og bliver underlagt biskoppernes og provsternes tilsynspligt, og kun hvis biskoppen skønner, at der foreligger overtrædelser, som kan opfattes som tjenesteforseelser, træder den verdslige øvrighed: minister og domstol, ind i billedet.

Hvornår overskridelser af forkyndelsesfrihedens grænser foreligger, og om de kan opfattes som tjenesteforseelser, vil det altid væ-

re svært at afgøre, og biskoppen kan altid slutte sagen, dersom han skønner, at der ikke er sket overskridelser og fravigelser, som kræver sanktioner.

Det er ingen lykke for den kirkelige debat, at den ender i juridiske pindehuggerier om magt og kompetence og omklamring. Friheden i folkekirken er nok en frihed inden for visse lovrammer, men en frihed, som bedst forvaltes ud fra helt andre kriterier end juridiske spidsfindigheder og kompetenceslagsmål. Det er vigtigere med den gensidige respekt og vilje til at tåle hinandens forskellighed; det drejer sig jo om kristentro og livsgrundlag, om forkyndelse af Guds ord og om at bevare friheden til at strides om, hvad der er den rette forståelse af det luthersk-evangeliske budskab, som er det fælles grundlag for vor folkekirke og for den stat, der understøtter den, og endelig også for de menigheder, der lever med den.

Det er den kirkelige øvrigheds opgave at passe forkyndelsesfrihedens indhold, og det er den verdslige øvrigheds opgave, for ikke at sige ret og pligt, at sætte grænser og give regler, så menighedernes måske lidt passive flertal ikke prisgives små, aktive, sværmeriske mindretalstyrannier. Det ville man gøre, hvis man ændrede væsentligt ved folkekirkens forhold til staten, for så ville folkekirkens højloftede mangfoldighed og frihed blive afløst af sekteriske og lukkede kirkesamfund for snævre kredse af de stærke, af de aktive, af de retroende kristne, dem med det store engagement, og der ville ske en udelukkelse af de svage, de passive, de tvivlende, alle disse, som nu er med i det folkekirkelige fællesskab i den folkekirke, som både er statskirke og bispekirke og folkets kirke, men ingen af delene helt og fuldt. Det er en frihed i en kirkeordning, som vi har al mulig grund til at være glade og taknemlige for og må prøve på at bevare.

Povl Brøndsted (V):

Kirkeministeren skal da have en tak for sin redegørelse. Enhver, der vil forstå at vurdere, og enhver, der ved, hvilken mangfoldighed af situationer der kan komme på kirkeministerens bord, må indrømme, at ministerens tale faktisk var fyldig og klog. Hvad forespørgerne vil med at rejse sagen i dag, er en helt anden sag. For det første er selve for-

[Povl Brøndsted]

mulingen i første omgang måske nok overraskende, da det er en anden indfaldsvinkel end den, der har været fremherskende i de spørgsmål, der er rejst hidtil, og i den debat, der er ført siden juleprædikenen.

For det andet er det fremgået af de spørgsmål, vi har mødt i kirkeudvalget, og de udtalelser, forespørgerne og kredsen omkring forespørgerne har formuleret, at hele problemstillingen var og er så forenklet, at man faktisk har troet, at man kunne stille spørgsmål om disse sager sådan, at ministeren kunne sætte sig hen og bare krydse ja eller nej eller ved ikke på de rejste spørgsmål. Så firkantet, så enkelt er spørgsmålet ikke.

Men fru Margrete Auken ville have denne forespørgselsdebat; det har været et klart mål. Fra venstres side er vi ikke imod, at vi får lejlighed til at drøfte folkekirkens forhold i folketinget, tværtimod, men med folketingsdebatten om folkekirkens situation, som vi havde den 12. marts 1981, i erindring kan den mistanke opstå, at forespørgerne søger en situation, hvor SF ved bevidst fejlfortolkning og indviklethed beskylder ministeren for at ville noget andet, end ministeren på noget tidspunkt har sagt at hun ville, nemlig at hun skulle ville en statskirke. På den baggrund kunne SF fra 12. marts 1981 fremsætte en ny kirkepolitik. Her har vi nok forklaringen på, at vi ikke behøver at være overraskede over, at debatten er rejst og rejst på denne måde, for der er røster om, at man vil have en ny kirkeopfattelse. Der er også noget bemærkelsesværdigt ved, at det ikke er de mange præster og de mange menighedsrådsmedlemmer og -formænd, der har taget del i diskussionen, efter at den er blevet drejet, sådan som bl.a. fru Margrete Auken har været med til det. Det er en lille kreds, der repræsenterer de specifikke interesser, som fru Margrete Auken står for.

Det var fru Hanne Engbergs tale på SFs vegne under debatten i 1981, der var den store overraskelse. Det var en ny kirkepolitik fra SFs side, og den talte om det ønskelige i en kirkekamp, og den omtalte folkekirkens død. Det næste skridt er måske så det, der skal lægges op til her: en indsats for at skille stat og kirke, skabe en synodekirke, en bispekirke.

Kirkeministeren har med sin tale i dag klart bekræftet, at folkekirkens hidtidige stilling er uændret. Udtalelsen af 30. januar

1984, underskrevet af 9 af vore biskopper og kirkeministeren, bekræfter, at denne folkekirke ikke er en bispekirke og ikke er en statskirke, hverken-eller, både-og. Nej, det er den danske folkekirke. Én af 10 bisper ville ikke erkende denne uændrede situation, og SF og støttekredsen fortsatte politiseringen og forsvarede dette.

Venstre ser ingen ændring i den folkekirkelige placering, og venstre ønsker ingen ændring. Det har altid været godt for den danske folkekirke, at ingen har hængt sig i for faste fortolkningsspørgsmål. Det har været en styrke, at fortolkningen er opfattet i relation til den aktuelle situation og de aktuelle begivenheder. Det generelle og firkantede vil dræbe frihedens eksistens og dermed folkekirken.

Denne debat er i høj grad et spørgsmål om folkekirkens frihed og personlig forståelse af den aktuelle situation for folkekirken. Vi er ude på vurderingens overdrev, og her har debatten bølget indtil i dag. Fru Margrete Auken dramatiserer denne sag mere, end rimeligt er, og ud fra helt klare målsætninger. Vil fru Margrete Auken have faste normer for, hvorfra og hvortil frihed og forkyndelsesfrihed går? Enhver sag er noget andet. Anthon M. Jensen-sagen, Kuresagen, Otto Larsen-sagen, Arboe Rasmussen-sagen, Kalmeyersagen, Søbyesagen osv. og juleprædikensagen 1983. Det er altid en ny sag, en ny situation, der skal vurderes på en anden og ny måde. Ellers kræver det nogle faste, firkantede normer. Frihed er at vurdere, er at respektere nuancer.

Fru Bodil Koch sagde ved debatten i 1957 (Folketingstidende 1957-58, sp. 330:

»Spørgsmålet om forkyndelsesfrihed er ... ikke et spørgsmål om tolerance.«

Derfor kan forskellige tolkninger brydes i frihed i den danske folkekirke. Folkekirkens frihed er for venstre altafgørende, men spørgsmålet om, hvem der kan og skal sikre denne frihed, vil altid kunne underkendes, mistænkeliggøres og angribes. Nogle vil gerne, at det er lokalstyret, at det er lokale politiske synspunkter, der skal have lov til at styre. Andre vil bispekirken, synoden. Og endelig vil andre være talsmænd for statskirken. Venstre vil ingen af disse dele alene.

Ved debatten (Folketingstidende 1957-58, sp. 343) sagde Poul Hartling bl.a.:

[Povl Brøndsted]

»Det forekommer mig, at dette konkrete spørgsmål vanskeligt kan debatteres i det høje ting. Jeg advarer imod at gøre tinget til en slags gejstlig overdomstol i sager, der angår folkekirken's bekendelse. De sager må uden tvivl høre til folkekirken's indre forhold. Det er jo ikke spørgsmål, som der kan stemmes om, og som afgøres af et flertal over for et mindretal.«

Dog er det nok en form for afstemning, fru Margrete Auken gerne vil, men folkekirken skal ikke være logisk, entydig og klar. Det uafklarede er den danske folkekirkes særkende.

Venstres ståsted er også klart. Venstre har noteret sig fælleserklæringen af 30. januar 1984 og ikke dermed godkendt en ny retsinstans; retsgrundlaget skabes i folketinget. Men den fastslår, at det teologisk-kirkelige åndelige tilsyn med præsternes forkyndelse ligger hos biskoppen, og sådan er det i dag, og sådan skal det være. Tilsynet foregår ved samtale, drøftelse, møder og brevveksling mellem biskop og præst i stiftet helt i overensstemmelse med bispeløftet og kollats. Dette tilsyn har ikke kirkelige konsekvenser og er kirkeministeren uvedkommende.

Den kirkelige lovgivning hviler på grundlovens § 4 og realiseres af folketinget. Hermed er der lagt en ramme for præsten som tjenestemand i folkekirken: den kirkelige ramme og den evangelisk-lutherske bekendelse. Provsten, biskoppen og kirkeministeren værner om og sikrer denne ramme. Dette fælles tilsyn er sikringen mod en synodekirke, en form for magtkirke. Derfor er vi på vagt over for tendenser til og ønsker om at ændre disse forhold. Denne tilsynsbalance er hårfin og har altid været det, og det skal den vedblive at være. Biskoppen behandler klagerne over præstens forkyndelse. Er der grundlag herfor, kan biskoppen rejse sagen for en provsteret og ved tjenstlig forseelse for kirkeministeren. Højesteret er den sidste instans.

Venstre føler sig trygt ved dette værn om folkekirken's frihed og rummelighed. Vi vil værne det med målrettede forsøg på at undgå strid i folkekirken. Venstre kan ikke støtte fru Margrete Auken i hendes måde at behandle og rejse denne sag på.

(Kort bemærkning).

Margrete Auken (SF):

Jeg er frygtelig i tvivl om, hvad det er, venstre ikke kan støtte mig i, for hvad bygger hr. Povl Brøndsted sin beskrivelse af mine hensigter og kredsen omkring mig på: at vi nok i virkeligheden ...og alt det dér? Har hr. Povl Brøndsted ét eneste eksempel fra min tale under debatten i kirkeudvalget – han må for min skyld meget gerne citere – eller fra min tale her? En af betingelserne for, at den frie samtale, som hr. Povl Brøndsted og jeg er enige om at prise højt, kan komme til at løbe frit og godt af sted, er, at man hører efter, hvad hinanden siger, og at man ikke på forhånd spiller det op i en fuldstændig ufrugtbar, nu siger jeg partipolitiserings, for jeg mener, det er en afsindig idé at partipolitiserer denne debat. Vi har ikke gjort det, vi har ikke ønsket det. Det er venstre, der i øjeblikket ødelægger debatten ved at partipolitiserer den, og jeg må så glæde mig over, at vi stadig væk kan finde de gamle kæmper fra venstre frem, når de nye er blevet sådan nogle dværge.

(Kort bemærkning).

Ingerlise Koefoed (SF):

Det bliver næsten en fortsættelse af, hvad fru Margrete Auken sagde heroppefra.

I løbet af den tale, som hr. Povl Brøndsted holdt, blev ordene underkendelse, mistænkeliggørelse og angreb brugt. De blev måske ikke brugt om os, men ordene blev brugt, og jeg vil gerne hæfte de ord på det, hr. Povl Brøndsted sagde. Det lyste af underkendelse, mistænkeliggørelse og angreb på fru Margrete Auken og den såkaldte kreds omkring hende. Det blev to gange nævnt, at hr. Povl Brøndsted kendte SFs klare mål og SFs klare målsætning med denne debat, men der blev ikke fra hr. Povl Brøndsted's side redegjort for, hvad vores målsætning og mål var. Det stod der bare: jeg kender SFs mål, jeg kender SFs målsætning. Så havde jeg ventet et kolon og så en forklaring på, hvad det gik ud på.

Jeg synes, det er en skammelig måde at behandle en alvorlig forespørgsel på. Der er ingen mening i det, og jeg tager afstand fra det.

(Kort bemærkning).

Povl Brøndsted (V):

Jeg henviste til den debat, vi havde i 1981. Jeg må fastholde, at debatten i 1981 i høj grad var en overraskelse, og så må det vel være naturligt – når vi har set, at der er en kreds, som har støttet den måde, debatten er foregået på – at man mener, dette er en realisering af den ny kirkepolitik, der var lagt op til af SF. Derfor kan det ikke være overraskende, at man spørger, hvad baggrunden er for at ville beskyldte venstre for at have en statskirkelig holdning. Der må være noget, der skulle bruges til en angrebsflade for, at man kunne arbejde for nogle nye synspunkter, der var blevet fremsat i en debat her i salen i 1981. Jeg synes, det er en ganske klar og logisk konklusion.

(Kort bemærkning).

Margrete Auken (SF):

Ja men, hr. Povl Brøndsted, vrøvl bliver jo ikke klarere af at blive gentaget. Vi fik ikke at vide, hvad det var for en måde. Jeg har lagt argumenter frem for kirkeministerens ærkebiskoppelige optræden. Jeg har ikke bare insinueret noget, jeg har belagt det med argumenter og sagt, hvorfor det var skræmmende. Hvad er det for en måde? Hvad er det for en kreds omkring mig? Denne beskyldning om de subversive elementer, denne småkriminalisering af den frie debat, er det venstres nye kirkepolitik, nye frihedspolitik?

Niels Helveg Petersen (RV):

Da hr. Ole Vig Jensen er forhindret i at være til stede i dag, skal jeg gøre nogle bemærkninger til forespørgslen.

Jeg opfatter ikke denne forespørgsel som en debat om vores kirkelige forfatning. Det bør den ikke blive, selv om jeg må erkende, at forespørgerne med formuleringen af forespørgslen og henvisningen til grundlovens § 66 ikke er uden skyld i, at ministeren har beskæftiget sig med denne side af sagen.

Folkekirkens særlige stilling i forhold til andre institutioner kan man måske bedst få belyst ved at gå ud i dueslagene og hente det lovforslag om folkekirkens økonomi, lovforslag nr. L 154, som blev fremsat den 4. april. Dette lovforslag skildrer i kedsommelige detaljer, hvorledes folkekirken økonomisk er opbygget, og skildrer, hvorledes folkekirken er helt decentral i sin finansielle struktur og i

bestyrelsen af sine anliggender. Her har man, kan man sige, en klar belystning af, hvad der adskiller folkekirken fra andre statsinstitutioner. Det står på tryk at læse i loven om folkekirkens økonomi.

I Danmark har vi ikke en statskirke, og det skal vi ikke have. Vi har ikke en bispekirke, og det skal vi ikke have. Vi har en folkekirke, og for det radikale venstre er det helt afgørende at slå fast: den vil vi slås for at bevare.

I denne folkekirke er der to slags tilsyn: for det første et åndeligt, teologisk tilsyn i forholdet til bekendelsesskrifterne. Om dette åndelige, teologiske tilsyn gælder det, at her tæller magtens sprog ikke. For det andet er der et tilsyn med, at de tjenestepligter, der påhviler præster i den evangelisk-lutherske folkekirke, overholdes. Her er sanktioner mulige. Det gælder om, at man skelner mellem disse områder, at man ikke sammenblender dem. Det er netop, hvad der kunne ske i en bispekirke eller i en statskirke, men ikke må ske i en folkekirke, hvor den fine balance mellem områderne skal holdes.

Det helt fundamentale for os, når det drejer sig om vurderingen af tilsynsproblemerne i folkekirken, er at skelne imellem det åndelige, teologiske tilsyn og det tilsyn, der gælder i forhold til præsternes tjenestepligter.

Jeg har egentlig kun én ting mere at rejse over for forespørgerne. Jeg synes, det havde en vis interesse at få oplyst, hvorvidt SF kan tilslutte sig eller er enig i den fælleserklæring, som kirkeministeren og de ni biskopper udsendte. Det vil jeg egentlig gerne have fru Margrete Aukens vurdering af, for der kunne måske efter debatten være en smule diskussion om, hvorvidt SF kan tilslutte sig denne fælleserklæring. Er SF enig i den eller ej? Det synes jeg det havde interesse at få belyst.

I øvrigt er det min opfattelse af den diskussion, der har været mellem fru Margrete Auken og hr. Povl Brøndsted, at den egentlige årsag til striden er, at de to talere, så vidt jeg kunne høre, i selve substansen, i synet på folkekirken, var forbløffende enige.

(Kort bemærkning).

Margrete Auken (SF):

Nu tror jeg, vi må til at beklage det meget dårlige højtaleranlæg herinde, for hvis hr. Niels Helveg Petersen havde kunnet høre

[Margrete Auken]

min tale, ville han vide, at jeg i begrundelsen omtalte bispeerklæringen af 31. marts og sagde, at den i punkt 4 viser sig at være meget uklar. Så sagde jeg, at ministeren i første omgang klargjorde den ved at skelne mellem det tjenstlige og det forkyndelsesmæssige tilsyn. Siden hen har det vist sig, at ministeren har gjort alt til noget tjenstligt.

Jeg tror i og for sig, at hr. Niels Helveg Petersen har ret i, at hr. Povl Brøndsted og jeg et eller andet sted er enige – vi har jo i meget høj grad fælles rødder. Men sagen er altså bare, at hr. Povl Brøndsted går uden om debatten med mig, og det er det, der er så ærgerligt. Det gør hr. Niels Helveg Petersen altså også lidt, men o.k. Det er sådan en skam, at vi ikke her får en rigtig snak om noget, som ikke er en selvfølge, og som ikke bare kan ligge i et arrangement: sikringen af den kirkelige frihed til at kritisere bl.a. hr. Niels Helveg Petersen, hr. Povl Brøndsted og mig.

Erhard Jakobsen (CD):

Jeg vil allerførst benytte denne lejlighed til at komplimentere ministeren. Jeg synes, at en forespørgsel, der kunne fortolkes på mange forskellige måder og kunne have mange forskellige motiver, har fået et værdigt og sagligt svar. Derved er der givet nogle oplysninger, som i høj grad kan være til brug for debatten i fremtiden. Jeg vil også gerne lidt forsinket sige, at jeg samtidig vil udtale min dybe respekt for den dygtighed, hvormed ministeren stod en situation igennem, som jeg flere gange har sagt jeg ikke havde fremkaldt – det var andre, der havde klaget – men som jeg i hvert fald følte at ministeren virkelig handlekraftigt og samtidig med bevarelse af hele venstres grundlæggende syn stod igennem.

Om debatten her gælder efter min opfattelse, som det har været gældende for den debat, der i det hele taget er ført, at den er præget af den uklarhed, der opstår ved, at man blander ordet forkyndelsesfrihed sammen med ytringsfrihed. Det er to helt forskellige ting. Forkyndelsesfriheden står der ingen steder noget om, men den forudsætter jeg man selv finder ud af i kirkelige kredse hvad der skal forstås ved.

Men ytringsfriheden står der mange ting om mange steder, og her kommer præsten

ind i billedet, og det er jo det, forespørgslen gælder. Hvor er præstens ytringsfrihed? Der er for det første hans ytringsfrihed som borger i landet. Det er klart, han må ytre sig som alle andre, og her er han begrænset af injurielovgivning og forskelligt andet. Det er de eneste begrænsninger, der er for ham som borger i landet, så når præsten skriver læserbreve eller deltager i den politiske agitation osv., er han fuldstændig frit stillet som enhver anden borger her i landet.

Det næste er hans situation som præst. Der er han bundet af det, som man kalder forkyndelsesfriheden, og det skal jeg ikke blande mig i, det er biskoppen osv., der afgør det. Der har han altså ikke fuld ytringsfrihed, for han er bundet af, at han er søgt ind i et kald, hvor man forventer ganske bestemte ting af ham – ikke ganske ubestemte ting; må jeg skynde mig at sige efter at have fulgt debatten et stykke tid – men i hvert fald er han her undergivet, hvad biskoppen måtte sige om det dér, og så er det færdigt.

Men nu kommer det afgørende: præsten er tjenestemand og dermed underkastet alle de samme bindinger som andre tjenestemænd. Der er her ikke forskel på en præst, en skolelærer, en politibetjent, en, der er ansat på et kommunekontor som socialvejleder, og andre. Jeg skal slet ikke gå ind på den aktuelle sag. Den er heldigvis diskuteret i 3 måneders læserbreve i aviserne, så den har folk forstået, den er gået helt hjem. Men derimod er der grund til at fastslå, når vi skal udtale os om dette, at vi forventer af en tjenestemand, at han, så længe han udøver sit hverv, lader være med at påvirke folk med sine politiske holdninger. En politibetjent kan stille ubehagelige spørgsmål til mig om, hvorfor jeg kører for langsomt på en motorvej. Det har han lov til, det er i orden, men hvis han angiver, at jeg i øvrigt har valgt et helt forkert politisk parti osv., skal jeg sørge for, at det kommer ham dyrt at stå som tjenestemand, at han blander sig i min politiske opfattelse; ingen politibetjent ville drømme om det. Det samme må gælde en lærer i en skole; han kan i sin fritid, når han er kommet hjem kl. 2, skrive alle de læserbreve, han har lyst til, men sin politiske overbevisning hænger han ude i garderoben sammen med sin overfrakke og sin madpakke, inden han går ind og for kommunens og statens penge begynder at undervise børn i det, som han er

[Erhard Jakobsen]

sat til at undervise i. En socialvejleder – du godeste, hvis han vejleder klienten og siger: du har i øvrigt valgt et forkert politisk parti, så er han færdig med at være vejleder. Det samme må gælde præsten. Naturligvis skal præsten ikke fortælle noget henne i kirken om Schlüterregeringens angreb på de stakels fattige og til værn for de rige. Det gælder naturligvis også, når det ikke er Schlüter, men Reagan, der inddrages i debatten.

Det var den slags ting, som Jørgen Peder Hansen, en socialdemokratisk kirkeminister, klart sagde i sin tid, ikke hører hjemme i kirken, for dér er ikke debat. Ingen i menigheden kan rejse sig og sige: hov, fru pastor, det protesterer jeg imod, jeg er ikke enig. Det er ikke et forsamlingshus, det er en kirke endnu – flere steder i hvert fald. All right, jeg mener, det med større klarhed skulle fremgå, at det ikke er forkyndelsesfriheden, vi herinde interesserer os for, for den lader vi de kirkelige kredse være med til at afgrænse. Vi interesserer os derimod for tjenstemandens ytringsfrihed, og vi skal måske nok have dyrket tjenstemandsloven engang igen og finde ud af, om det klart er præciseret, at en tjenstemand har nogle pligter her.

Men jeg må i øvrigt sige, at denne debat er ganske overflødig. Det eneste gode, der kommer ud af den, er det svar, ministeren har givet, for det kan være vejledende, men ellers er den ganske overflødig, fordi befolkningen for længst har taget stilling. Det fremgår af alle mulige tilkendegivelser, at det store flertal i befolkningen ikke ønsker, at præsterne skal bruge kirkens prædikestol til at forkynde politiske evangelier. Det fremgår ganske klart, og dermed har den gjort nytte.

Nu havde fru Margrete Auken på sin sædvanlige menneskekærlige og uhyre venlige måde nogle bemærkninger om min østtyske kirkepolitik. Jeg ved ikke, hvad det er – fru Margrete Auken kender nok mere til Østtyskland, end jeg gør – men i hvert fald kan jeg sige, at jeg ikke har drømt om, at vi skulle til at afskedige nogle præster, eller at vi skulle til at stramme nogle regler, nej, lad offentligheden dømme. Offentligheden er blevet vagtsom, offentligheden rundt omkring i landet følger nu, hvad forskellige præster, som de har haft lidt mistanke til, bruger talerstolen til. Så kan det godt være, at offentligheden reagerer på den måde, at man siger: den mand og den kvinde skal i

hvert fald ikke døbe mit barn og ikke konfirmer mine børn. Så kan det godt være, at præsten lærer at holde sig til det, der er opgaven, i stedet for at blande sig i de opgaver, som befolkningen har sat os politikere til at tage os af.

(Kort bemærkning).

Tove Lindbo Larsen (S):

Hr. Erhard Jakobsen har to gange citeret en tidligere socialdemokratisk kirkeminister. Jeg vil gerne citere, hvad der nøjagtigt er sagt i den forbindelse. Det drejer sig om Folketingstidende 1977-78, sp. 2009. Dér omtales først, som hr. Erhard Jakobsen siger det, at præster i deres prædikener og ved udførelsen af kirkelige handlinger principielt bør afholde sig fra at debattere aktuelle kirkelige stridsspørgsmål. Men så fortsætter Jørgen Peder Hansen, hvad hr. Erhard Jakobsen ikke gør. Jørgen Peder Hansen, tidligere kirkeminister, sagde:

»Men sagen er blot ikke så enkel endda, for det kan jo ikke nægtes, at der er visse spørgsmål, som, samtidig med at de er politiske, er af så fundamental menneskelig, etisk og kristelig betydning, at man ikke med rimelighed kan afskære præster fra at berøre dem.«

Jeg har ikke noget ønske om at gå ind i en konkret debat om en sag, der er talt om i 1977, endsige den sag, som hr. Erhard Jakobsen omtalte nogle gange i forbindelse med juleprædikenen. Men jeg har et ønske om, at man, når man citerer fra Folketingstidende, citerer på en sådan måde, at man får helheden med, og det er det, jeg har forsøgt at klargøre her.

(Kort bemærkning).

Erhard Jakobsen (CD):

Da jeg er i dyb overensstemmelse med fru Tove Lindbo Larsen med hensyn til at få det hele med, synes jeg, fru Tove Lindbo Larsen skulle have læst det allersidste, som Jørgen Peder Hansen sagde sammesteds:

»Noget andet er – og det kan da vist alle være enige om – at præster, hvis de kommer ind på sådanne spørgsmål, bør udvise almindelig ...«

Kunne jeg få formanden til at citere? Jeg har glemt mine briller. Det er det citat, det

[Erhard Jakobsen]

drejer sig om. Jeg ved godt, at det er imod reglen. (*Munterhed*).

Formanden:

Jeg skal gerne hjælpe hr. Erhard Jakobsen. Jeg citerer:

»Noget andet er – og det kan vist alle være enige om – at præster, hvis de kommer ind på sådanne spørgsmål, bør udvise almindelig takt og skønsomhed og fremføre deres synspunkter på en sådan måde, at udtalelserne ikke kan opfattes som udtryk for, at præsten støtter et bestemt politisk parti.«

Erhard Jakobsen (CD):

Det var lige nøjagtigt det, jeg gerne ville have frem. Man tør nok antyde, at der i den aktuelle debat i høj grad har været tale om at støtte en ganske bestemt politisk opfattelse på det udenrigspolitiske område.

(Kort bemærkning).

Tove Lindbo Larsen (S):

Jeg var fristet til at låne hr. Erhard Jakobsen mine socialdemokratiske briller, men han ville jo ikke tage dem på. (*Erhard Jakobsen*: Dem har jeg haft på i mange år!). Hr. Erhard Jakobsen bruger dem ikke.

Tilbage til citaterne. Hr. Jørgen Peder Hansen havde et langt indlæg, og jeg synes ikke, det er rigtigt, at man på den måde og som hr. Erhard Jakobsen gør det her, trækker en enkelt ting frem. Jeg synes, det er helt fint, at vi får hele citatet med, for dér får vi netop redegjort for, at der er tale om nogle etiske hensyn, at der er tale om en helhed, at man ikke bare kan plukke ud og sige: sådan skal og sådan må præster opføre sig. Derfor synes jeg, det er rigtigt, at vi får hele citatet. Holdningerne og det, der er sagt i 1977, er rigtige.

(Kort bemærkning).

Anne Grete Holmsgård (VS):

Det undrede også mig lidt, at hr. Erhard Jakobsen havde siddet stille nede på bænken i lang tid. Jeg skal lige prøve frit efter hukkommelsen at citere et par ting, som hr. Erhard Jakobsen sagde. Det første var, at det at være præst og forkynde ville han endelig ikke blande sig i, men så kom det: »præster skal lære at holde sig til det, præster er sat

til! Basta! Hvad er det så, præster er sat til? Ja, det må jo være at forkynde evangeliet. Derefter brugte hr. Erhard Jakobsen et citat fra den tidligere kirkeminister om partipolitisk arbejde, og bagefter gik hr. Erhard Jakobsen herop og sagde: det, der er blevet sagt af denne famøse præst – det sidste var ikke hr. Erhard Jakobsens ord, men det var helt klart Birthe Andersen, det drejede sig om – er udtryk for nogle ganske bestemte politiske holdninger. Det er noget ganske andet end at stå og prædike partipolitik. Ellers vil jeg gerne have at vide, hvordan en præst, han eller hun, overhovedet skal forkynde, hvis vedkommende ikke må have holdninger. For mig at se er der ingen forskel på at have holdninger og at have politiske holdninger. Det er nu engang det samme; det er kun to forskellige ting, når det bliver brugt manipulatorisk.

(Kort bemærkning).

Erhard Jakobsen (CD):

Først til fru Tove Lindbo Larsen. Fru Tove Lindbo Larsen må tilgive mig, at der er så få socialdemokrater, jeg føler trang til at citere, og så må man ikke fratage mig den glæde at citere dem gang på gang, når jeg synes, der er god grund til det.

Det næste er til det, som lige blev sagt nu. Partipolitisk – hvad er det? Derom er der ikke spor tvivl. Når et af de store spørgsmål i den valgagitation, vi havde, samtidig med at denne juleprædiken blev holdt, var alt det med raketter og amerikanere osv., når det var det, VS-politikere sagde rundt omkring på landets talerstole, og når en præst så står på prædikestolen og siger næsten ordret det samme, som VSerne står og siger på landets politiske talerstole, er det klart, at præsten dermed har taget samme stilling, som VSerne har taget, og det er en partipolitisk stilling. Det er ikke en etisk eller en moralsk stilling. Noget andet var, hvis det havde været freden, man talte om i almindelighed. Der kan jeg så lige sige: hvis ordføreren for VS kom lige så meget i kirken og hørte lige så meget, som vi andre gjorde, ville hun vide, at langt de fleste præster udmærket forstår at tale også om dagsaktuelle ting, men de forstår at gøre det på det luthersk-evangeliske grundlag og ikke på grundlag af, hvad de mener, og

[Erhard Jakobsen]

hvad de stemmer på ved et valg. Det er forskellen.

(Kort bemærkning).

Anne Grete Holmsgård (VS):

Jeg gad vide, hvordan man skulle tale om fred i al almindelighed uden at tale om raketter. Egentlig forekommer det mig at være temmelig absurd, men jeg ved da godt, at der er mange præster, der gør det, fordi præster selvfølgelig har forskellige holdninger. Hr. Erhard Jakobsen har også ganske klart over for hele den danske offentlighed givet udtryk for, at havde det været en gudstjeneste i TV, hvor vedkommende præst havde ligget tættere på hr. Erhard Jakobsens synspunkter, havde han aldrig nogen sinde rørt en finger. Det eneste, der har fået ham op af gyngerne, var, at han var uenig i den holdning, præsten havde, i den holdning, som præsten lagde frem, da hun fortolkede evangeliet. Nu har jeg altså ikke tid til at citere i lange baner fra evangeliet; godt nok er det en luthersk folkekirke, vi har her, men den baserer sig dog immervæk stadig på evangelierne.

Nørgaard Sørensen (S):

Diskussionen om politiske holdninger, om partipolitik, eller ikke partipolitik kan meget nemt være med til at forplumre denne debat.

Jeg ved ikke, hvor flittig en kirkegænger hr. Erhard Jakobsen er; men jeg er en af dem, der somme tider kommer der, og jeg har da hørt mange præster prædike meget engageret ud fra, hvad de mener. Der er også præster, som ud fra etiske, moralske, kristelige synspunkter f.eks. er imod fri abort. Jeg har nu aldrig kunnet tænke mig, at man skulle røre en finger ved det, men det kunne også kaldes partipolitik. Der er i hvert fald ét parti i folketinget, der har slået sig særlig meget op på den sag i sin tid. Vil hr. Erhard Jakobsen også fordømme den slags som partipolitik, i det øjeblik det skulle forefindes i en prædiken i den danske folkekirke? Det sker rent faktisk temmelig ofte.

(Kort bemærkning).

Erhard Jakobsen (CD):

Enhver kan se forskellen på offentlighedens reaktion, og denne reaktion vedrører tjenestemandsløftet osv. En tjenestemand må

ikke optræde på en sådan måde, at det giver anledning til, at man kunne mistænke tjenestemanden for ikke at leve op til det, der er tjenestemandens opgave.

Den tale, som præsten holdt ved denne lejlighed, fremkaldte læserbreve i landets aviser i tre måneder. Der er ingen, der nogen sinde vil give sig til at diskutere, hvorvidt en præst har lov til at tale for eller imod abort i kirken, for der er tale om nogle moralsk-etiske holdninger. Der er heller ingen – det er til fru Anne Grete Holmsgård – der vil diskutere, om en præst har lov til at tale om raketter og tale imod raketter og tale imod atomvåben. Men når man ensidigt placerer ansvaret på USA og ikke i den forbindelse inddrager Sovjet, har man taget ensidigt politisk standpunkt og ikke behandlet emnet, men blot ønsket at tilkendegive sit eget politiske evangelium. Det er forskellen.

(Kort bemærkning).

Margrete Auken (SF):

Nej, forskellen er, at frisindet i øjeblikket findes til venstre, for vi klager nemlig ikke, når der ensidigt prædikes imod vores holdninger. Det ser man gang på gang; det er ikke os, der fylder op med arrige, aggressive læserbreve over at være blevet trådt politisk for nær. Vi tør nemlig godt være i debatten. Jeg vil oven i købet mene, at noget af det, jeg står her i dag og prøver at kæmpe lidt for, er, at bl.a. hr. Erhard Jakobsen skal have ret til at fortsætte sit forfærdelige vrøvl, uden at hele klage-kontrol-apparatet går i gang. Der er den dybe forskel på f.eks. censurdemokraterne og venstrefløjen, at vi går ind for den fri samtale; vi klager ikke over alt og alle.

(Kort bemærkning).

Anne Grete Holmsgård (VS):

Nu er vi jo inde ved sagens kerne. Hr. Erhard Jakobsen ville intet have imod, hvis en præst lavede ren partipolitisk propaganda, hvis han bare havde en partipolitisk holdning, der hed: man skal kritisere både Sovjetunionen og USA. Så måtte vedkommende præst ifølge det, hr. Erhard Jakobsen sagde før, gerne bruge det som en del af forkyndelsen, gerne bruge det som en del af kirkegangen. Så ville der overhovedet ikke være

[Anne Grete Holmsgård]

nogen problemer med det ifølge hr. Erhard Jakobsen. Så enkelt er det, og derfor handler det heller ikke en snus om andet, end at hr. Erhard Jakobsen denne gang skulle have fat i en præst – nu havde han brugt pædagogerne, både folkeskolepædagogerne og børnehavepædagogerne, i de forudgående valgkampe. Man måtte finde på noget nyt, et eller andet at hidse sig op over med det formål at ægge til selvcensur. For humlen ved dette er netop, at folk skal blive bange, så de tilpasser sig en eller anden ækel, grå middelnorm, som passer ind i det tankesæt, hr. Erhard Jakobsen gerne vil have skulle gælde for hele den danske befolkning: gul, grå, grøn, stor, lille, tyk, tynd, rødhåret, gulhåret eller hvordan man ser ud.

(Kort bemærkning).

Nørgaard Sørensen (S):

Jeg forstod af hr. Erhard Jakobsens sidste indlæg, at det, der var afgørende for, at dette kunne siges at være partipolitisk prædiken i modsætning til andre ting, var, at der havde været en offentlig reaktion i form af en masse læserbreve. Må jeg forstå hr. Erhard Jakobsens synspunkt derhen, at i det øjeblik der er tale om læserbreve i et vist omfang – måske 100, 200, jeg ved ikke, hvor normen skal være – er der tale om politisk prædiken, ellers ikke? Jeg synes, det er en lidt mærkelig måde at legitimere eller ikke legitimere, hvornår der skulle være tale om en politisk prædiken.

(Kort bemærkning).

Erhard Jakobsen (CD):

Jeg er nødt til at gøre tre korte bemærkninger, for der er stillet tre forskellige spørgsmål. Først til fru Margrete Auken. Jeg har sjældent hørt mage til indlæg. At man blander en tjenstemands rettigheder og pligter sammen med, hvad en folketingsmand må gøre! Jeg er sandelig ikke tjenestemand. Jeg er valgt for at sige min mening, sige det, jeg mener, og føre det frem. Jeg skal sandelig ikke tage hensyn til både den ene og den anden side – det plejer jeg i hvert fald ikke – heller ikke til kaninvælgerne, som man så smart antydede det her.

Det, jeg prøver at gøre, er at føre sagen frem, sådan som jeg ser den, og dér siger jeg,

at det, en præst ikke må gøre, er at føre noget frem, der både er ensidigt partipolitisk og dertil stærkt kontroversielt, sådan at præsten kommer i spild med en stor del af de menighedsmedlemmer, som har lige så megen ret til at være i kirken som de andre, og som ikke skal føle, at de er uønskede, fordi de hører til de rige, sådan som vi så det på billedet fra Lundehuskirken med den fede mand med cigaren, der sad dernede. Han hørte ikke rigtig med, for ham ramte lyset ikke. Alle den slags ting er imod selve folkekirkenes änd. Det bringer opløsning i folkekirken, men det gælder for enhver tjenestemand, at man ikke må tage parti. Men all right, denne debat er nu overflødig, for det er for længst fastslået ude i offentligheden, at det vil man ikke have, og mange præster vil sikkert komme til at føle, at det er noget, folk ikke ønsker at høre mere, og så er jeg tilfreds.

Poulsgaard (FP):

Det er i hvert fald ved at udvikle sig til en helt ukristelig debat; det kan man vist godt konstatere.

I fremskridtspartiets program »Det vil vi i fremskridtspartiets« står der: »Fremskridtspartiets etik og livsholdning bygger på den kristne kulturarv. Kirken frigøres fra statslig styring. Religion og moral er den enkeltes privatsag.« Det er det mål, vi har. Det er hovedsigtet, men det er ikke det, vi diskuterer i dag. Vi diskuterer den folkekirke, som vi har på godt og ondt. Selv om alle de smukke ord er sagt, vil jeg gerne sige, at det er hr. Erhard Jakobsens angreb på den prædiken, der har fået debatten i gang, og jeg synes så sandelig, der er grund til at sige hr. Erhard Jakobsen tusind tak.

Jeg kan ikke forstå den snak om de hvide kaniner, for hvis der er noget, der ikke er stemmer i i kongeriget Danmark, er det at angribe folkekirken og den slags ting. Det skal man holde sig fra. Socialdemokratiet havde også engang et meget smukt punkt om, at kirke og stat skulle adskilles. Men det gik man fra, for en kæmpesten kom i vejen, som man ikke kunne løfte.

Men hr. Erhard Jakobsen tog fat på noget ganske centralt. Den præst, som påberåbte sig forkyndelsesfrihed, ved også, at der den dag er TV på, og at det den dag er den mest

[Poulsgaard]

sete udsendelse, den er mere set end både Dollars og Dallas og alt det andet, vi får. Så har den præst en meget dårlig situationsfor-nemmelse, når man bruger prædikenen til et ensidigt angreb på den samfundsform, det store, store flertal kan lide.

Det er rystende at høre fru Margrete Aukens sige, at det søreme er venstrefløjen, der forsvarer frihed. Hvor, fru Margrete Aukens, i de lande, hvor venstrefløjen har fået noget at sige, har man frihed? Lad os bare lige få ét eksempel.

Men jeg forstår da udmærket venstrefløjens raseri over det, hr. Erhard Jakobsen har gjort. Man har haft held med i skole, i radio og alle andre steder at manipulere og indoktrinere den danske befolkning. Vi har ét sted, der endnu var et åndehul, hvor vi vil være fri for politisk indoktrinering. Derfor vil vi ikke finde os i, at kirken skal bruges til den slags ting, og derfor skal hr. Erhard Jakobsen fra min side have en stor, stor tak. Det er meget modigt gjort, det, han gjorde, og det er selvfølgelig ganske rigtigt, som hr. Erhard Jakobsen siger, nemlig at der er en afgørende forskel på en præst og en folketingsmand. Jeg er netop valgt til folketinget for at have nogle holdninger og nogle meninger. Men en præst, der har valgt en forkyndelsesgerning, skal forkynde, ikke missionere politisk.

Man taler så meget om folkekirken her, men folketinget blander sig jo alligevel en hel del, hvad angår folkekirken. Det var en noget fantastisk situation set med mine øjne, da kirkeministeren kom ud omgivet af sine biskopper og læste dette brev op. Jeg gad nok se de departementschefer, der kunne have gjort det i andre ministerier, for i den forbindelse er en biskop vel at ligne med en departementschef. Jeg tror nok, disse departementschefer havde fået deres afsked på gråt papir, hvis de havde gjort det, biskopperne gjorde.

Hvis man fortsat vil have forkyndelsesfrihed i folkekirken, skal man tænke sig ekstra godt om. Man skal i hvert fald ikke ensidigt føre en politik, det store flertal i folketinget ikke ønsker. For når vi har en kirkeminister, må ministeren også have ret til at påtale den slags ting.

Jeg vil ikke komme ind på en lang politisk betragtning om folkekirken. Det kunne jeg godt have lyst til, men jeg synes ikke, tiden er inde til det nu. Jeg synes, det er godt, vi

får debat om kirken, men så tror jeg, vi skal have det i en lidt anden atmosfære. Vi skulle måske have en rigtig debat om, hvad vi vil med folkekirken i sin helhed. Der har været nogle artikler i den seneste tid, hvor professorer og andre har sat store spørgsmålstejn. Vi har set en faldende tilslutning til folkekirken. Vi har set dåbstal, der rasler ned.

Nu er jeg ikke så bekymret for det, for stadig væk tror jeg de allerfleste danske på en eller anden måde har forbindelse med kirken, men jeg mener, at de ting måske kunne berettige til, at vi fik sådan en ret bred, generel debat om folkekirken. Vi kunne tage den til oktober, når vi får god tid.

Min slutbemærkning skal være: lad da bare venstrefløjen rase! Kirken den er et gammelt hus, den står såmænd også nok, selv om de bliver tossede.

Anne Grete Holmsgård (VS):

Jeg må lige rette en enkelt ting i det, hr. Poulsgaard sagde. Det er ikke rigtigt, at hr. Erhard Jakobsen angreb folkekirken her sidste jul. Det gjorde han ikke. Det ville også have været dumt af ham, og det ved han godt.

Nej, det, han gjorde, var, at han angreb nogle bestemte holdninger, og han angreb retten til at have disse holdninger og til at fremlægge dem som præst. Det er det, der er vigtigt, for det er nemlig her, hr. Erhard Jakobsen adskiller sig helt fundamentalt fra venstrefløjen. Der er ingen på venstrefløjen, der kunne drømme om at angribe Søren Krarups ret til at have de holdninger, han har, eller hans ret til at fremlægge dem som sin del af forkyndelsen, som sin del af fortolkningen af evangelierne. Det er her, der er et fundamentalt skel mellem demokrater og ikke-demokrater.

Jeg sidder ikke i kirkeudvalget, men jeg har da set de forskellige bilag, der er gået igennem kirkeudvalget, og selv fra kulissen har jeg ikke haft særlig svært ved at få øje på, at SFs hensigt med denne debat ikke har været at få en diskussion om kirkens manglende forfatning, som kirkeministeren sagde. Jeg fatter ganske enkelt ikke, hvordan kirkeministeren har kunnet indtage den holdning. Hvis jeg skal fortolke lidt på det, kan jeg kun komme frem til den fortolkning, at kirkeministeren har viklet sig ind i så mange

[Anne Grete Holmsgård]

selvmodsigelser, og at det har været så ubehageligt og pinligt for hende, at hun måtte finde på en eller anden fortolkning, som gav hende mulighed for at tale meget længe, så længe, at de fleste var faldet i søvn og havde koblet fra. Hun kan ikke komme til sagens kerne.

Og sagens kerne er jo – som fru Margrete Auken sagde – kirkens frihed, kirkens frihed over for staten.

Det, der har nødvendiggjort denne debat, er i mine øjne, at vi har en på én gang svag, stivnakket og principfattig kirkeminister. Ellers tror jeg aldrig, denne debat var kommet. Den var ikke kommet alene i kraft af hr. Erhard Jakobsens udfald mellem jul og nytår. Nej, den er udelukkende kommet, fordi kirkeministeren netop har en kombination af tre evner: hun er svag – det kan man måske forstå, fordi hun er ny kirkeminister – men hun er oven i købet også stivnakket og principfattig; det finder jeg yderst uheldigt. Og hun har også haft meget svært ved at sætte fingeren på pulsen og føle, hvad der skete omkring hende både i hendes egen partigruppe og i den offentlige debat.

Jeg synes, ministeren bekræftede det, jeg siger, i sit indlæg. Hun siger: der skal ikke ændres på forholdet mellem kirke og stat. Men gennem sin holdning, gennem sine konkrete handlinger i anledning af klagen over Birte Andersens prædiken har hun udtrykt det modsatte. Hun har hævet sig op som et øverste led i det kirkelige hierarki. Biskop Ole Bertelsen betegnede det som en ærkebiskopposition. Kirkeministeren har fået placeret sig selv på en piedestal. Hun er den, der skal afgøre, om forkyndelsesfrihedens grænser er overskredet eller de ikke er det.

Vi mener ikke, kirkeministeren har den funktion; rent juridisk har hun den i hvert fald ikke, det er der masser af udmærket dokumentarisk materiale om. Jeg vil henvise til tidligere kirkedebatter herinde, bl.a. om Kalmeyersagen i 1957. Og jeg vil henvise til de udmærkede indlæg, som professor Gammeltoft-Hansen har haft inden for de sidste tre måneder forskellige steder i dagspressen, specielt i Kristeligt Dagblad. Jeg skal ikke gentage argumenterne, for jeg kan ikke gøre det nær så godt, nær så grundigt og med nær den samme myndighed og styrke, som hr. Gammeltoft-Hansen har gjort det.

Jeg ville ønske, at kirkeministeren havde lyttet til nogle af sine liberale forgængere. Jeg har kigget i kirkedebatterne, og det er helt klart, at den nuværende kirkeminister ikke indtager nogen traditionel venstreposition med hensyn til fortolkningen af forholdet mellem kirke og stat. Jeg havde fået den opfattelse, at det forhold mellem kirke og stat, som bl.a. kommer til udtryk i Gammeltoft-Hansens indlæg, var tankegods, som liberale kunne skrive under på, men det er det altså ikke. Hr. Povl Brøndsted har også ment, at det var vigtigere at bakke op bag sin partifælle end at slå de gamle principper fast, som de bl.a. kom til udtryk hos Hartling i sin tid i Kalmeyersagen, men som de også er kommet til udtryk langt længere tilbage i tiden.

Jeg mener, det er fundamentalt vigtigt, at forkyndelsesfrihedens grænser ikke sættes af kirkeministeren. Det vil føre til rent kaos, og det vil også føre til magtbrynde. Det kan misbruges ud i det uendelige. Det vil føre til, at man har en linje, hvor man indskrænker tros-, tale- og tankefriheden, og hvor grænserne for tros-, tale- og tankefriheden, som hænger meget tæt sammen med forkyndelsesfriheden, sættes af det til enhver tid herskende politiske flertals opfattelse af, hvad man bør mene, hvad man bør sige, og hvorledes man bør forkynde. Hvis man ønsker en folkekirke – jeg siger udtrykkelig hvis – mener jeg, det må være slået fast, at her er det biskopperne, der tager sig af spørgsmålet om, hvorvidt forkyndelsesfrihedens grænser er overskredet eller ej, og ikke en kirkeminister. Alt andet vil føre til en uhyre udemokratisk og i virkeligheden også meget ukristelig forholden sig til folkekirken.

Jeg har i virkeligheden ret stor respekt for den kristelige tankegang, men jeg er ikke medlem af folkekirken, og jeg er afgjort heller ikke religiøs. Jeg er ikke religiøs, fordi jeg ikke tror på en gud. Jeg er ikke medlem af folkekirken, fordi jeg egentlig ikke har særlig meget til overs for Luther og den tankegang, som Luther bygger på, for den fortolkning af kristendommen, som Luther kom med.

Jeg ved godt, at nutidens præster fortolker Luther på meget forskellig måde, og det er udmærket. De skal fortolke Luther, som de vil. Det kunne jeg overhovedet ikke drømme om at blande mig i. Men jeg mener, der ligger nogle meget udmærkede idealer, nogle

[Anne Grete Holmsgård]

meget smukke tankegange i kristendommen, som den er formuleret i testamentet. Det synes jeg det kunne være interessant at diskutere herinde, for som jeg opfatter kristendommen, er den et budskab til de fattige, til de forfulgte, til de undertrykte. Hvis den ikke havde været det, var Jesus næppe blevet korsfæstet. Han blev netop korsfæstet, fordi han satte sig op imod de herskende, imod dem, der havde magten i samfundet på det tidspunkt. Han var ud til bens, han var kontroversiel, han var uønsket, han sagde og gjorde ting, som stred mod de almindelige flertalsnormer i samfundet.

Det synes jeg er meget sympatisk, men den danske folkekirke har mistet meget af det, der ligger i det kristne budskab. Den er, hvis man skal tage den under ét, blevet alt for kedelig, alt for trist.

Jeg ved godt, der er præster, der gør det anderledes, og som er engagerede i det at være præster og i at forkynde og fortolke, men i det store og hele vil jeg nu stadig væk mene, at når man går i kirke, kommer man ud fem centimeter kortere, og i virkeligheden burde det være sådan, at man var vokset fem centimeter, når man kom ud af en kirke. For har kirken en funktion i dag, skal den have en funktion, må det vel netop være den, der består i at være livgivende, så man tror på sig selv, tror på, at det kan nytte noget, tror på, at det budskab om lighed, som ligger i evangelierne, kan det nytte at slås for, så man kan se en sammenhæng mellem det budskab, der er 2000 år gammelt, og det samfund, vi har i dag.

Jeg synes, det er relevant at stille spørgsmålet, om folkekirken er den bedste til at varetage det, der ligger i kristendommen, nemlig lighedsfilosofien, filosofien om, som det hedder i evangeliet, at vi alle er Guds børn. Det er jo det, der betyder, at vi alle er lige.

Min egen opfattelse er, at den opgave varetager folkekirken ærlig talt ikke særlig godt. Jeg synes, den i alt for høj grad er en grå middelnorm. Heldigvis er der da præster, der ikke tilpasser sig den middelnorm. Jeg kan finde på to: den ene er Birte Andersen, den anden er Søren Krarup. Der er bestemt ingen af dem, der tilpasser sig middelnormen, og det synes jeg er udtryk for, at der i hvert tilfælde i nogle dele af kirken er liv. Der er nogle, der ikke tilpasser sig denne

grød. Hvis man først tilpasser sig, har kirken kun én funktion, og det er en undertrykkende funktion, det er at få folk til at tro på, at det, der foregår i kirken, er noget om, at man skal tilpasse sig den grå middelnorm, man skal ikke gøre oprør, man skal ikke råbe højt.

Det er egentlig også underligt, hvordan den danske folkekirke er havnet dér, når man ser på, hvad kirken gør i udlandet. I store dele af udlandet er det fuldstændig utænkeligt, at kirken ville tilpasse sig den grå norm. Jeg kan nævne Polen. Jeg kan nævne Østtyskland. Jeg kan nævne hele Latinamerika. Men jeg kan altså også nævne Norge og Sverige, hvor præsterne ikke er faldet for denne modbydelige, kvalmende, ækle middelnorm.

(Kort bemærkning).

Mette Madsen (V):

Jeg tror, fru Anne Grete Holmsgård sagde noget i retning af, at det var godt, når det var sådan, at når man kom ud af en kirke, havde man fået fornyet troen på sig selv.

Jeg har altid opfattet det sådan, at det var godt, man havde fået fornyet troen på Gud, når man gik ud af kirken.

Steffensen (KrF):

Efter alle de ord, der er faldet i denne debat, er det nok ikke nemt at komme med noget, der er særlig nyt. Men jeg synes, vi kan drage en konklusion: alle har ønsket, at folkekirken fortsat skal være folkets kirke. Alle har givet udtryk for, at det er vigtigt, at denne folkets kirke har frihed til at forkynde det, den er sat til at forkynde: evangeliet.

Den egentlige fare for folkekirken i dag er, at den bliver et fremmedelement i vort folkeliv, og at den bliver det, man kunne kalde en museal genstand, som vi kan omfatte med stor respekt, som vi har for alle vore museale ting, vore fortidsminder.

Fru Anne Grete Holmsgård har i hvert fald ret i én ting: kirkens budskab er det livgivende budskab til mennesker. Evangeliets budskab er højt hævet over os alle og retter uanset vore mange forskelligheder sin tale til os alle, uanset om vi ønsker det eller ej. Dette er det egentlige. Dette er ærindet for vor kirke. Og den er efter vores ordning bundet

[Steffensen]

til den evangelisk-lutherske lære og bekendelsesskrifterne.

Denne kirkelige ordning, som vi alle elsker, er der ingen i dag der har givet udtryk for at de ønsker at afskaffe, og det synes jeg er vigtigt. Kirken er styret lokalt, den er forkyndelsesmæssigt under biskoppernes tilsyn, den er rammemæssigt under det høje tings betingelser. Kristeligt folkeparti ønsker ikke ændret på disse forhold.

Hagen Hagensen (KF):

Vi har været vidt rundt i denne debat, og der er kun en enkelt ting, jeg vil trække måske endnu stærkere frem, end hr. Erhard Jakobsen gjorde det, nemlig forskellen mellem forkyndelsesfrihed og ytringsfrihed.

Præster er undergivet dels tjenesteretlige regler, dels tilsyn af bispens vedrørende kirkens lære, og de skal ifølge deres præsteløfte forkynde Guds lære rent og purt. Ytringsfrihed har præster på ganske samme måde som alle andre borgere. De må stå til ansvar for, hvad de siger, der er grænser for ytringsfriheden, og de er nok snævrere og bør også nok være det, hvor præster optræder tjenstligt. Således gælder det for andre tjenestemænd.

Jeg vil citere fra Danske Lov 2-4-9. Der siges der om præster:

»De skulle holde sig fra allehaande Skienden og Forhaanelse, saa at de ingen røre ved Navn.«

Og senere hen i bestemmelsen:

»... og i Særdelighed skulle de vare sig, at de intet af deris privat Affecter, eller Had, paa det Hellige Stæd tale og fremføre ...«

De ord har gyldighed den dag i dag i folkets kirke. Det er ikke præstens kirke, det er folkets kirke, og ytringsfriheden har grænser. Sømmelighed skal der være, ikke blot i præstens tale, men også i alt, hvad der foregår inden for kirkens og gudstjenestens rammer. Det gælder også, hvad man ønsker at iføre sig eller afføre sig under en gudstjeneste, og her er det præstens tjenesteplygt at sørge for, at sådant ikke finder sted.

Tilsyn med forkyndelsen og friheden for denne forkyndelse og dens forhold til kirkens lære henhører klart under bispens. Det er der ikke spor tvivl om. Herom er vist alle enige. Men ytringsfriheden eller rettere sagt grænserne for den kan ikke alene være under bispens afgørelse. Der er religionsfrihed i

Danmark. Folkekirken skal være og er rummelig, så alle forskellige syn og retninger kan komme til orde, men den skal også være således, at ikke andres opfattelser krænktes på urimelig måde ved præstens private affekter eller had. Både præster og bisper er tjenestemænd, og der kan kræves indberetninger og udtalelser fra dem af ministeren, og de svar, der gives, må kunne bedømmes af ministeren, hvad svarene end måtte gå ud på.

Der er meget store dele af det danske folk, der sætter pris på og værner om den danske folkekirke, som anerkender dens rummelighed, men som også klart føler sig krænkede og gør det på folkets kirkes vegne, når ytringsfriheden misbruges, især når det sker af præster i tjeneste.

(Kort bemærkning).

Margrete Auken (SF):

Mens vi venter i spænding på venstreministerens svar på henholdsvis hr. Erhard Jakobsens, hr. Poulsaards og nu hr. Hagen Hagensens tydeliggørelse af helt klare statskirkelige, formynderiske tanker, vil jeg nævne for hr. Hagen Hagensen – så vi er sikre på, vi har forstået hinanden ret – klagen over en radiotransmitteret gudstjeneste af pastor Søren Krarup, som blev afgivet af læge Eskil Balslev til biskoppen. Han klager over følgende formulering af pastor Søren Krarup:

»Kirkekamp, det råbes der med i dag, kirkekamp, fordi en præst hellere vil være politiker og udtale sin uforgribelige og yderst originale mening om USA, kirkekamp, fordi en biskop vil støtte præsten i ønsket om hellere at være politiker end præst.«

Jeg brugte dette eksempel i min tale for at anskueliggøre, at jeg mener, vi skal gå meget langt i de gråzoner, der er med hensyn til forkyndelsen. Dette er en overtrædelse af ytringsfriheden og helt klart en overtrædelse af 2-4-9, men jeg mener personlig, at vi skal gå meget langt, og at det var rigtigt af biskop Helge Skov at afvise klagen over Søren Krarup. Men jeg vil gerne høre, om hr. Hagen Hagensen i konsekvens af, hvad han sagde før, er uenig med mig og Helge Skov og – oven i købet nok for at sikre sig retstilstanden i kirken – vil indbringe denne sag. Den er jo klinkende klar.

(Kort bemærkning).

Erhard Jakobsen (CD):

Jeg finder Søren Krarups udtalelser meget, meget beklagelige. Jeg mener ikke, han skal bruge kirkens prædikestol til at gøre op med præster af forskellige politiske opfattelser, selvfølgelig ikke, men ligesom jeg ikke ville indbringe sagen om Lundehuspræsten for kirkeministeren, agter jeg heller ikke at indbringe denne sag for nogen.

Jeg vil blot lægge det frem for offentligheden og sige: er det meningen, at præsterne så at sige skal til at bruge Bibelen til at slå hinanden i hovedet med? De kan gøre det ude på talerstolene, det er i orden, men de skal lade være med at gøre det fra prædikestolene, og det er, hvad enten den ene slår den anden eller den anden slår Reagan.

(Kort bemærkning).

Hagen Hagensen (KF):

Jeg agter ikke at indbringe nogen sag for nogen. Jeg har blot påpeget, hvad jeg stadig fastholder, at der er forskel på den forkynelsesfrihed, som alene er overholdelse af kirkens lære, som alene hører under bispens bedømmelse, og så ytringsfriheden, som hører under den anden bedømmelse.

Der bliver begået masser af overtrædelser af ytringsfrihedens grænser hver eneste dag, måske endda af os herinde, men der kan ikke rejses sag i anledning af, hvad vi siger fra denne talerstol – som den eneste undtagelse i hele landet. Der er mange sager, der ikke bliver rejst, og man kan udmærket godt udtrykke sit syn på forholdene, uden at man behøver at gå ind i konkrete sager.

Hvad enten det er Søren Krarup eller Birte Andersen eller andre, der har overtrådt, hvad man må sige er ytringsfrihedens grænser, agter jeg ikke at indbringe det for nogen, men jeg agter at pege på, at der er forskel på den forkynelsesfrihed, der er, og så ytringsfrihedens grænser.

(Kort bemærkning).

Margrete Auken (SF):

Jeg er meget ked af, at hr. Hagen Hagensen smuttede lidt her. Sagen drejer sig ikke om den ene eller den anden konkrete prædiken. Nu havde vi bare to klare eksempler, og hr. Erhard Jakobsen skal have tak for, at han

i hvert fald var snu nok til ikke at gøre forskel her.

Hr. Hagen Hagensen sagde i sin tale meget om, hvor vigtigt det var at gøre sig præstens begrænsninger klart i tjenesten – jeg skal senere komme tilbage til det kirkeretligt meget tvivlsomme i den formulering – og gjorde meget ud af, at man dér skulle have en særlig, måske endda begrænset ytringsfrihed i forhold til, hvad man har ellers. Der var klar adresse i det, der blev sagt. Det er ikke kun et spørgsmål om at få rejst sager. Det er sandelig også et spørgsmål om, hvorvidt vi herfra får sendt nogle signaler ud til den danske kirke om, hvordan vi opfatter disse grænser, ved at småkriminalisere. Jeg følte, at hr. Hagen Hagensen ved ikke at være villig til at rejse en sag småkriminaliserer disse udtalelser, så man aldrig rigtig ved, hvor man er henne.

Nu vil jeg gerne have hr. Hagen Hagensen til at sige helt klart: betragter hr. Hagen Hagensen denne udtalelse af pastor Søren Krarup som en parallel til pastor Birte Andersens udtalelser, og ligger tilsynet og indskridelsesretten i begge tilfælde ikke hos biskoppen?

(Kort bemærkning).

Hagen Hagensen (KF):

Fru Margrete Auken og jeg skal ikke fortsætte denne drøftelse. Jeg har markeret, hvad jeg finder er forskellen på, hvad der er forkynelsesfrihed inden for kirkens lære – og hvem der har tilsynet – og hvad der er overtrædelse af ytringsfrihedens grænser. Jeg har yderligere sagt, at de konkrete sager ikke interesserer mig i den forbindelse. Andre kan rejse sag, om de vil det. Jeg gør det ikke.

Formanden:

Vi går til anden runde, hvis nogle ønsker at udtale sig.

Margrete Auken (SF):

Hvis ministeren ikke vil tale, stiger ikke just spændingen, men så forbløffelsen.

Denne debat har været endnu mere ejendommeligt, end jeg havde ventet. På venstre side inklusive socialdemokratiet har der været ført en kirkedebat, som har handlet om at varetage kirkens tarv, og hvordan vi gør det bedst, mens højresiden inklusive de radikale

[Margrete Auken]

med deres underlige valenhed har ført et partipolitisk slagsmål, ualvorligt, pjattet og temmelig konsekvensrigt, tror jeg, for den debat, som vil følge. Jeg synes, det er skuffende. Jeg er også meget forbløffet over, at det kunne ske. Jeg havde ventet, at både venstre og konservative havde en helt anderledes vilje til at gå ind i samtalen, og jeg havde nok også ventet, at kristeligt folkeparti havde været lidt mere.

Det er der ikke noget at gøre ved. Vi må lade den debat, der følger efter uden for huset, afgøre, om vi har brug for at foretage os yderligere eller vi har den sikring, som vi ønsker, af, at kirkens frihed ikke antastes af partipolitiske interesser.

Jeg har et par bemærkninger i anledning af omtalen af den tale, Hanne Engberg holdt i sin tid, i foråret 1981, under den kirkepolitiske debat. Jeg har sjældent oplevet et så elendigt citatarbejde som det, kirkeministeren lavede. Jeg erindrer Hanne Engbergs tale – jeg siger det, fordi den er blevet sådan bagtalt her – som en meget grundtvigsk tale, hvor Hanne Engberg faktisk risikerede – hvad jeg har lidt svært ved selv – det, som Grundtvig forestillede sig, den frie kirke, som var helt uafhængig af statslig indblanding af nogen art, i fri og livlig samtale menighederne imellem. Det var det, Hanne Engberg vovede, og hun siger det et sted på den, synes jeg, meget grundtvigske måde (Folketingstidende 1980–81, sp. 7815):

»Hvor ingen central styring er nødvendig, bør en sådan ikke findes. Interesse, fantasi, omsorg for sig selv og næsten er egenskaber, vi ønsker at fremme i et socialistisk samfund; det gælder også de såkaldt åndelige sager.«

Derfor skal de have lov til at leve uafhængigt af staten.

Og kirkeministeren citerede Hanne Engberg for dette med, at folkekirken gik hen og døde. Lad os nu lige høre hele citatet, for det var en fantastisk forvanskning. Hanne Engberg forestillede sig, at vi fik frimenigheder og valgmenigheder. Det er visionen hos Hanne Engberg. Hun sagde, at så kunne det være – det er sp. 7817 – »vi da fik konkurrerende frikirker, som nogle også har været inde på her i dag. Det kunne være, at vi sågar fik en kirkekamp« – det er den, Bodil Koch dengang og jeg nu går meget ind for – »ja, det kunne endda være, at folkekirken gik hen og

døde. Men ville det være så slemt? Hvem har sagt, at kristendommen skal gemmes i statskirkegevandter, ligesom socialismen er blevet gemt i socialdemokratismen?« Der var et opgør på spil med fru Tove Lindbo Larsen dengang.

Ja men Grundtvig ville have jublet, kære kirkeminister, og jeg beklager, at jeg ikke selv har udvist samme mod til at kaste kirken ud i en sådan manglende understøttelse fra staten. Det tør jeg ikke gå ind for personlig, og SF har ikke nogen erklæret kirkepolitik, så det er til frit slagsmål hos os. Jeg personlig er lidt nervøs for at tage så vide konsekvenser, som Hanne Engberg gør, men jeg beundrer hende for, at hun tør.

Hr. Erhard Jakobsen er jo en gave til os en gang imellem, og jeg vil også takke hr. Poulsgaard for det, han sagde efter alt det kaos og klummer og rod, der var i kirkeministerens tale, fulgt livligt op af venstres ordfører, som kun var klar på ét punkt – det var ved at takke for den, og det synes jeg var rørende. Men så kommer der helt klar snak fra hr. Erhard Jakobsen og fra hr. Poulsgaard. Der er ikke noget at tage fejl af her: en præst er ikke til at kende fra en skolelærer, som ikke er til at kende fra en politibetjent, som ikke er til at kende fra et postbud.

Nu er der faktisk en hel del tjenestemænd her i landet, også inden for staten, som har fået til opgave at kæfte op om deres holdninger. Tænk, hvis en universitetsprofessor ikke måtte være kritisk i sine forelæsninger! Det er under embedsudøvelsen! Hvis han ikke må det, er der mange, der skal afskediges. Der er en del af dem, der skulle afskediges, netop fordi de ikke er kritiske, men er for kedsommelige og ikke bestiller noget. Men i det omfang de bestiller noget, vil man gang på gang høre kritik af samfundet.

Vi har lykkeligvis en masse tjenestemænd, som føler deres ansvar over for det samfund, de tjener, så stærkt, at de også tør tage samtalen op under deres tjeneste. I den sammenhæng adskiller præsterne sig som tjenestemænd ikke fra de andre tjenestemænd.

Så har vi den underlige ekstrabeskæftigelse at skulle forkynde. Det er noget, der ligger i vores præsteløfte, og det er tydeligvis ikke gået op for hr. Erhard Jakobsen, men det skal jeg ikke bebrejde ham.

Roesen, der er alfa og omega i dansk kirkeret – selv når Roesen skal citere kirkeret-

[Margrete Auken]

ten, citerer han Roesen – definerer vores forkyndelse, og han skriver:

»Præstens pligt til at forkynde evangeliet i overensstemmelse hermed er ikke begrænset til udøvelsen af hans embedsvirksomhed. Den påhviler ham også under hans virksomhed i private former, f.eks. som forfatter eller taler ved private sammenkomster.«

Vi er jaget vildt hele tiden. Eller sagt på en anden måde: hvis det var klage og kontrol, det handlede om, så var vi jaget vildt. Det er det jo ikke. Det handler om samtale, opmuntring, tilskyndelse osv. I den sammenhæng, for at få samtalen til at løbe frit, er det så vigtigt, at vi fra folketingets side fjerner alle tilløb til at småkriminalisere, som jeg desværre kom til at sige.

Jeg var meget skuffet over hr. Hagen Hagensen. Jeg havde håbet, vi havde set den gode gamle konservative vilje til at være med i en kvalificeret samtale.

Jeg er også meget skuffet over, at venstre ikke er gået ind i en spændende debat om, hvordan vi i en verden, der er under konstant pres netop mod ytringsfriheden, kan sikre, at det her får lov til at blomstre.

Men jeg bliver nødt til at sige både til hr. Erhard Jakobsen, til hr. Poulsgaard og måske også til kirkeministeren – nu fik vi jo ikke noget svar – at vores forkyndelse ikke kun er en pligt, når vi står på prædikestolen. Kære venner, tænk, hvis det skulle blive så kedeligt, som hr. Erhard Jakobsen vil! Det er synd for menigheden, for så bliver det endnu kedeligere, end det er i dag.

Fru Anne Grete Holmsgårds tale var den eneste, der sagde: hvad handler det her om? At få mennesker til at ranke sig og få mod til noget mere her i livet. Det er derfor, det er spændende, at vi har kirken stadig væk, at der dog er ét sted, hvor der bliver talt til mod og opmuntring, uanset hvor meget pres der er omkring én, og sådan, at også en præst juleaften skal kunne risikere at være uforsigtig nok til ikke at tage hensyn til, hvad det store flertal har indstillet sig på at måtte høre.

Den tilskyndelse: vi tør godt, vi kan godt, det er den rankhed, de fem centimeter højere eller hundrede, dér vokser vi op, som Grundtvig jo kan synge om. Vi skal nå højenloftet, og det højenloft er himlen, så fem centimeter er for beskedent.

Vi kan ikke her sikre, at samtalen i kirken bliver fri på en sådan måde, at den vækst kommer til at ske, men vi kan i hvert fald gøre, hvad vi kan for at forhindre, at den ikke bliver bremsede af skræk og rædsel og angst for samtale.

Jeg håber, at debatten – det er det spændende ved kirkepolitiske debatter herinde – går uden for huset og kommer til at fortsætte andre steder, sådan at kirken kan besinde sig på sin holdning, ikke bare i forhold til folketing og stat, men sandelig også i forhold til det øvrige folkeliv og det øvrige kulturliv og dér være med til at give andre det mod, som kirken meget gerne skulle sætte i mennesker.

Tove Lindbo Larsen (S):

Jeg var lidt skuffet over, at ministeren ikke i højere grad omtalte den udtalelse, der blev udarbejdet efter mødet den 30. januar 1984 med landets biskopper. Når jeg siger det, hænger det sammen med, at ministeren, hver gang der er afgivet et svar offentligt eller i udvalget, drejer svaret over i tjenesteretlig retning.

Det dokument, jeg nævner, omtaler både det tjenesteretlige og biskoppernes rettigheder, og jeg synes, det er kedeligt, at dette dokument kun er kendt i offentligheden som en pressemeddelelse. Jeg anser bestemt ikke dette mødes afholdelse eller udtalelse for ligegyldig, og derfor synes jeg ikke, det er rimeligt, at det kun har fået placering som en pressemeddelelse. Udtalelsen siger:

»Efter vor opfattelse bør den konkrete sag ikke forårsage revnedannelser i forholdet mellem stat og kirke. Det tjener folkekirkens tarv, at den hidtidige kirkeordning fastholdes. De principielle aspekter giver os anledning til at udtale, at eventuelle kommende klagesager vedrørende forkyndelsen behandles, afgøres og besvares af vedkommende biskop. I tilfælde af, at klageren ikke finder biskoppens besvarelse tilfredsstillende, må klageren henvises til kirkeministeren, der derefter træffer afgørelse i forhold til gældende love og bestemmelser.«

Udtalelsen er underskrevet af landets ni biskopper minus Københavns, og den er tiltrådt af kirkeministeren. Der står: »Kirkeminister Elsebeth Kock-Petersen har tilsluttet sig denne udtalelse.«

[Tove Lindbo Larsen]

Som udfyldende fortolkning til udtalelsens sidste afsnit udtaler de ni biskopper: »Kirkeministeriet har den endelige afgørelse vedrørende konsekvenserne i forhold til kirkers tjenstlige forseelser.« Det er underskrevet af kirkeministerne.

Jeg vil i den forbindelse spørge ministeren, om ministeren ikke tillægger denne udtalelse værdi for kirkens liv og trivsel i fremtiden. Jeg har følt mig usikker over for det, når jeg har læst ministerens svar dels i pressen, dels på nogle af de spørgsmål, vi har stillet i udvalget. Derfor dette spørgsmål.

Elisabeth Krog (KF):

Fru Margrete Auken var skuffet over, at man ikke havde fået en spændende debat, og at hverken venstre eller de konservative havde følt sig foranlediget til at deltage heftigt i debatten og blande sig i fru Margrete Aukens og fru Anne Grete Holmsgårds lyriske ordguirlander omkring frihedskampen i den danske folkekirke.

Når det har været lidet fristende at deltage, har det været fru Margrete Aukens og fru Anne Grete Holmsgårds egen skyld, for det er ikke så forfærdelig morsomt at skulle tage stilling til den serie nedvurderinger og personlige fornærmelser af ministeren, der er kommet. Jeg mener ikke, det giver en spændende debat. Det giver en lidt forstemmende sådan. Det var jo ikke meningen, at det udelukkende skulle dreje sig om ministerens person.

Jeg vil gerne konkludere med, at det er præstens pligt at forkynde evangeliet, og at det kan være præsternes ret at tolke evangeliet i pagt med deres holdninger, tilmed måske oven i købet i pagt med deres politiske holdninger, men at der helt naturligt er grænser både for deres ytringsfrihed og for forkynelsesfriheden, og at den, der skal sætte grænserne for forkynelsesfriheden og ytringsfriheden, ikke udelukkende kan være biskoppen. Der må være tidspunkter, hvor grænsen også lægges ud til bedømmelse af andre instanser.

Det er så sandt, som hr. Hagen Hagensen sagde: man skal huske, at der er en forpligtelse ikke bare over for præstens frihed, men også over for menighedens frihed. Folkekirken er ikke statens eller biskoppens eller

præstens kirke. Det er også folkets og menighedens kirke.

(Kort bemærkning).

Margrete Auken (SF):

Jeg er naturligvis meget ked af, hvis det er min form, der er skyld i, at de borgerlige ikke ville diskutere andet end partipolitik i dag. Hvis det er rigtigt, så undskylder jeg. Det beklager jeg altså, at jeg har den form, jeg har. Jeg mener, at alle mine påstande har været grundigt argumenteret og har været af ægte politisk art, men jeg undskylder meget, hvis det er det, der er sket, hvis det er dér, vi har forklaringen på den utrolig manglende interesse for folkekirken, som er kommet til udtryk fra hele højresiden.

Jeg vil gøre et sidste lille forsøg på alligevel at få nogle af de vigtige klaringer frem. Nu sagde fru Elisabeth Krog, at der må dog være en grænse, og det er der muligvis også, men mener fru Elisabeth Krog – for hvis det kan blive konklusionen, så er vi langt – at den procedure, som vi har haft indtil den sidste sag her, skal opretholdes, nemlig at biskoppen og biskoppen alene snakker med præsten, og først hvis biskoppen mener, at der skal skrives ind, går sagen videre til kirkeministeren, som så kan afgøre, hvad der skal ske? Men stadig væk på den måde, at sagen af præsten kan ankes videre i systemet, altså denne virkelig omhyggelige sikring af, at vi ikke prisgives tilfældige, og det vil jo næsten altid blive politiske knægtelser af os, således at det ikke er forbeholdt de modige at tale frit, men at almindelige, normale præster også kan. Der skal være enighed, der skal være overensstemmelse mellem samtlige instanser, for at man kan sige, at her er grænsen overskredet, her skal det have tjenstlige konsekvenser for præsten.

Hermed sluttede forespørgslen.

Den næste sag på dagsordenen var:

8) Første behandling af beslutningsforslag nr. B 106:

Forslag til folketingsbeslutning om ændrede regler for bankers og sparekassers regnskabsaflæggelse.

Af Rahbæk Møller (SF) m.fl.